

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 22 februari.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att riksdagsmannen herr *Gustaf Eklund* från Fällersta, Gällersta, på grund av kronisk ledgångsreumatism för närvarande och tills vidare är oförmögen att fullgöra sitt uppdrag såsom riksdagsman, intygas härmed på heder och samvete.

Örebro den 21. 2. 1919.

A. E. Lidström,
leg. läkare.

§ 2.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 97, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln för bestridande av kostnader, som kunna bli va en följd av uppskjutande tillsvidare av de för närvarande pågående arbetena å uppförande av kasernetablissemang för Södra skånska infanteriregementet; och

nr 100, angående understöd från allmänna indragningsstaten åt lantmateriauskultanten *E. G. Wennerströms* änka och barn.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Enligt därom den 15 innevarande februari fattat beslut företogos nu val av ej mindre tjugufyra valmän för utseende av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare samt riksdagens militieombudsman och dennes efterträdare, än även sex suppleanter för dessa valmän; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

valmän:

herr *Elisson,*

» *Eriksson* i Grängesberg,

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 17.

herr *Gustafson* i Kasenberg,
 » *Hagman* i Domnarvet,
 » *Hamrin*,
 » *Hellberg*,
 » *Janson* i Kungsör,
 » *Johansson* i Trollhättan,
 » *Karlsson* i Gasabäck,
 » *Leo*,
 » *Lindman*,
 » *Lindqvist* i Kosta,
 » *Lindvall*,
 » *Lübeck*,
 » *Moberger*,
 » *Nilsson* i Kristianstad,
 » *Olofsson*,
 » *Osberg*,
 » *Persson* i Tofta,
 » *Persson* i Norrköping,
 » *Pettersson* i Bjälbo,
 » *Pettersson* i Södertälje,
 » *Tengdahl* och
 » *Westman*,

var och en med 116 röster; samt

suppleanter:

herr *Olsson* i Rösta,
 » *Carlström*,
 » *Svanberg*,
 » *Persson* i Fritorp,
 » *Söderberg* och
 » *Brännström*,
 var och en med 89 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 4.

Vidare företogos, likaledes enligt den 15 i denna månad fattat beslut, val dels av tolv valmän för att enligt § 70 riksdagsordningen utse en kommitterad för tryckfrihetens vård efter framlidne före detta professorn K. Warburg, dels ock tre suppleanter för dessa valmän; och utsågos därvid till

valmän:

herr *Andersson* i Milsmaden,
 » *Billqvist*,
 » *Gustafsson* i Örebro,
 » *Gylfe*,

herr *Hansson* i Stockholm,
 » *Hedlund* i Östersund,
 » *Lundström*,
 » *Nilsson* i Kabbarp,
 » *Olsson* i Ramsta,
 » *Röing*,
 » *Welin* och
 » *Vennerström*,
 var och en med 78 röster; samt

suppleanter:

herr *Forssell*,
 » *Bergström* i Bäckland och
 » *Hallén*,
 var och en med 66 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 3 och 4 här ovan omförmälda valen.

§ 6.

Herr statsrådet *Thorsson* överlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 108, med förslag om vissa, för ernående av jämkningar i fördelningen av den kommunala skattebördan erforderliga ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 angående bevillning av fast egendom samt av inkomst; och

nr 109, med förslag till förordning om spritdrycksaccis m. m.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 7.

Herr talmannen gav nu på begäran ordet till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet *Petersson*, som yttrade: Herr talman! Ledamoten av riksdagens andra kammare *Ola Jeppsson*, har med kammarens den 15 sistlidne januari lämnade tillstånd till mig riktat följande spörsmål.

1. Anser herr statsrådet, att någon fara föreligger, att de höga konstgödselpriserna innevarande år komma att verka hämmande på användningen av konstgödselmedlen till skada för vår folknäring?

2. Ämnar herr statsrådet vidtagna några åtgärder för nedbringandet av prisen på konstgödseln?

Vid besvarandet av dessa frågor torde jag få erinra, att Kungl.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Maj:t redan den 24 sistlidne januari fattat vissa beslut angående frigivandet av handeln med gödselmedel m. fl. åtgärder. De förhållanden på gödselmedelsmarknaden, som föranledde herr Jeppsson att framställa interpellationen, hava därigenom kommit i ett något annat läge. Då frågan emellertid är av utomordentlig vikt, tillåter jag mig nu lämna en redogörelse för tillkomsten och innebörden av de statliga uppgörelserna angående gödselmedlen, vilka som regel varit föremål för behandling av Kungl. Maj:t och i vissa fall jämväl av riksdagen.

Vad först beträffar frågan om *kvävegödselmedel* torde följande omständigheter böra framhållas. Sedan produktionskommittén tidigt under år 1918 hos mig hemställt om snabba åtgärder för åvägbringande av ökad inhemsk tillverkning av kalkkväve, utdrog jag åt särskilt tillkallade sakkunniga att närmare utreda frågan. På grundval av deras förslag framlades för riksdagen proposition den 28 maj 1918 (nr 452), avseende en uppgörelse mellan svenska staten och Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag angående utbyggnad av bolagets kalkkvävefabrik vid Ljunga verk för en årlig tillverkning av 20,000 ton kalkkväve. Enligt uppgörelsen skulle bolaget berättigas försälja kalkkvävet till ett grundpris av kr. 3:60 per kg. kväve, vilket grundpris emellertid skulle efter vissa angivna regler höjas i den mån kostnaderna för tillverkningen stege. Om staten önskade erhålla lägre försäljningspris genom statsbidrag, skulle detta ske under betingelser, lika med dem, som förefunnnes i vissa tidigare avtal rörande prisrabattering av kalkkväve. Vidare skulle bolaget — för den händelse kvävegödselmedel under avtalstiden av importörer eller annan tillverkare inom landet försåldes till billigare pris än nyss nämnda fastställda pris — äga att nedsätta priset till samma pris som dylik försäljare, i vilket fall staten skulle lämna så stort bidrag till bolaget, att bolaget härigenom erhöle för kalkkvävet det nyssnämnda fastställda priset.

Sedan riksdagen bifallit denna proposition, godkände Kungl. Maj:t den 20 juni 1918 för Kungl. Maj:ts och kronans del ifrågakvarande avtal med Stockholms superfosfataktiebolag. På framställning av F. H. K. godkände Kungl. Maj:t sedermera den 12 juli 1918 ett mellan kommissionen och Alby karbidfabriksaktiebolag upprättat avtal av i stort sett samma innehåll och med samma prisbestämmelser som nyssberörda avtal, däri bolaget garanterade en årsproduktion av 16,000 ton kalkkväve vid Alby kalkkvävefabrik.

Sedan handelsöverenskommelsen med de associerade makterna ingåtts och möjligheterna för import av salpeter öppnats, avslötos definitiva avtal med resp. leverantörer om inköp av 24,000 ton chilesalpeter och 10,000 norgesalpeter för leverans under år 1918/1919. Härav hava 12,000 ton chilesalpeter och hela myckenheten norgesalpeter redan anlant till riket och 6,000 ton chilesalpeter äro på väg. Årsbehovet av kvävegödselmedel är därför fullt ut tryggt. Då Kungl. Maj:t den 6 december 1918 företog till avgörande frågan om försäljningspris å dessa importerade gödselmedel, an-

sågs det lämpligt att med hänsyn till självkostnaderna bestämma båda produkterna till kr. 4:20 per kg. kväve, motsvarande ett pris per deciton av 65 kr. för chilesalpeter och 55 kr. för norgesalpeter. Dessa priser lågo mycket nära de under vårsäsongen 1918 tillämpade, vilka uppgingo till respektive 60 och 50 kr. per deciton. Priset å kalkkväve ansågs icke böra överstiga 80 % av det för salpeterkvävet fastställda priset, eller sålunda kr. 3:35 per kg. kväve, vilket innebar en förhöjning med 50 öre av det under våren 1918 tillämpade priset. Priset å kalkkväve har sedermera blivit nedsatt, vilket framgår av det följande.

Den nyssnämnda prissättningen å kvävegödselmedlen ledde emellertid till, att staten jämlikt utfästelserna i nyssberörda kontrakt angående kalkkväve hade att lämna statsbidrag till tillverkarna av kalkkväve för en prisdifferens av icke mindre än ungefär kronor 1:10 per kg. kväve. Med antagande av en kalkkväveproduktion för vårsäsongen 1919 av 20 å 24,000 ton beräknades utgifterna under vårsäsongen 1919 för denna rabattering till ungefär 4.5 miljoner kronor. Viss inskränkning i nämnda produktion har emellertid numera åvägabragts, varjämte kontrakten uppsagts.

Det hade givetvis varit synnerligen önskvärt om prisen å kvävegödselmedel kunnat ytterligare nedbringas. Det kunde emellertid icke förbises, att staten då komme att såväl genom ökad förlust å det enligt de nyssnämnda kontrakten tillverkade kalkkvävet som ock genom förluster å de inköpta partierna chile- och norgesalpeter måst ikläda sig än ytterligare utgifter till högst avsevärda belopp. För att belysa storleken av dessa eventuella utgifter vill jag nämna, att en sänkning av de fastställda prisen å kvävegödning med 20 % beräknades erfordra ett statsanslag på sammanlagt ungefär 10 miljoner kronor för enbart de partier, som utförsäljas under våren 1919.

Även rörande priset å *fosforsyregödselmedel* hade avtal ingåtts mellan staten och tillverkare inom landet. Kungl. Maj:t hade nämligen dels den 8 mars 1918 fastställt en mellan F. H. K. å ena sidan samt trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag å andra sidan träffad överenskommelse angående anrikning av 45,000 ton apatit, dels den 20 juni 1918 godkänt en överenskommelse mellan F. H. K. och Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag angående tillverkningen av färdig gödselvara av nyssnämnda apatit. Genom beslut den 6 december 1918 fastställdes Kungl. Maj:t ett fosfatpris å kronor 2,17 per procentkilogram vatten- och citratlöslig fosforsyra, motsvarande den beräknade produktionskostnaden för av råfosfat tillverkad gödselvara. Försäljningen av apatitsuperfosfat beräknades däremot komma att erfordra ett statsbidrag av ungefär 500,000 kronor.

Skulle priset å fosforsyregödselmedlen genom statens åtgörande sänkas till samma nivå som 1918, varom starka krav framstälts av lantmännen, skulle ansevliga statsbidrag krävas. Enbart för nedbringande av priset till denna nivå skulle tarvas ett statsanslag å sammanlagt 11 miljoner kronor för den fosfatförsäljning, som kan beräknas ske under våren 1919.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Med hänsyn till att tillgången å konstgödselmedel ungefär motsvarade det beräknade behovet fanns ingen anledning att längre hålla på en ransonerings eller fastställa priser å de varor, vilka staten icke ägde eller för vilka staten icke iklätt sig någon garanti. Ett frigivande av handeln syntes därför omedelbart böra ske.

De förut antydda beslut, som Kungl. Maj:ts den 24 januari 1919 fattade i konstgödsel frågan, äro huvudsakligen följande. Dels utfärdades kungörelse om upphävande av förordningen den 25 januari 1918 (nr 17) angående vissa åtgärder för regleringen av handeln med gödselmedlen. Dels ändrades utförsäljningspriset å kalkkväve, vid försäljning av kalkkväve, tillverkat på grund av förenämnda avtal med Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag och Albany karbidfabriksaktiebolag, till 3 kr. per kg. kväve, eller detsamma som gällt under hösten 1918. Dels bemyndigades F. H. K. att ofördröjligen föranstalta om utförsäljning av statens förråd av chilesalpeter och norgesalpeter till de den 6 december 1918 därför fastställda pris och på vissa angivna villkor. Och dels med upphävande av beslutet den 6 dec. 1918 i vad det avsåg priset å superfosfat, bemyndigades F. H. K. att fastställa utförsäljningspriset våren 1919 för apatitfosfat som tillverkats enligt förenämnda kontrakt till detsamma, som komme att gälla för superfosfat, tillverkat av råfosfat, samt att föranstalta om utförsäljning av statens förråd av tomasfosfat till högsta i öppna marknaden gällande pris, dock ej överstigande kommissionens självkostnadspris.

Den reela innebörden av dessa Kungl. Maj:ts beslut är, att prisen efter beslutet bliva: för chilesalpeter 65, för norgesalpeter 55 och för kalkkväve (18 %) 54 kronor per 100 kg. samt att priset å övriga gödselmedel är fritt.

Någon ytterligare åtgärd i gödselmedelsfrågan lärer, ifall icke oförutsedda händelser inträffa, icke vara att från Kungl. Maj:ts sida förvänta i fråga om vårsäsongen 1919.

Vidare anförde:

Herr Jeppsson: Herr talman, mina herrar! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för det svar, som han lämnat på den av mig framställda interpellationen. Sedan densamma framställdes, hava, som nyss nämnts, förhållandena ändrats genom av regeringen vidtagna åtgärder. När interpellationen framställdes, fanns bland lantmännen ett missnöje — och det finnes nog ännu — med de höga konstgödselpriserna, som voro fastställda, och man misstänkte måhända också, att dessa höga priser till en del berodde på, att konstgödseln var indragen under den statliga regleringen. Nu kan ej längre denna anledning göras gällande i fråga om de höga priserna, då genom regeringens åtgärd att frigiva handeln med konstgödselmedel den fria prisbildningen får göra sig gällande. Men om, oaktat handeln frigivits och det alltså är den fria prisbildningen, som bestämmer priserna, det kommer att begäras och fås höga priser på konstgöd-

selmedel under innevarande år, har man, att döma av jordbruksministerns nyss gjorda uttalande, icke att förvänta några ytterligare prisreglerande åtgärder från regeringens sida, ty dylika prisreglerande åtgärder skulle, anser man, ställa alltför stora krav på statskassan, betydligt större krav än de kostnader, som staten redan har iklätt sig genom den utfästelse, som staten gjort i fråga om tillverkning och import av konstgödsel. Vi hörde nyss, att enbart ett reglerande av priset på superfosfat till den prisnivå, som gällde år 1918, skulle vålla en utgift för staten av cirka 11,000,000 kronor, och när man då betänker, att statskassan redan förut är hårt anlitad, måste man hysa stora betänkligheter mot ett ytterligare ingripande från statens sida i avsikt att pressa ned priserna. När jag framställde min interpellation, var det annars med tanke på, att frågan skulle upptagas till förnyad prövning, till ny behandling, och att det därvid skulle visa sig möjligt att nedbringa produktions- och distributionskostnaderna. I synnerhet hoppades jag, att distributionskostnaderna skulle kunna väsentligt nedbringas, om ransonereringen upphävdes och fri handel komme till stånd på detta område. Min förhoppning därvidlag var kanhända alltför sangvinisk. Det synes så, då priserna även i fortsättningen synas ställa sig lika höga som de, som rådde vid framställandet av interpellationen.

I jordbruksministerns nyss framförda yttrande kunde jag ej finna något direkt svar på den första av de två frågor, som jag framställt i min interpellation, nämligen den frågan: »Anser herr statsrådet, att någon fara föreligger, att de höga konstgödselpriserna innevarande år komma att verka hämmande på användningen av konstgödselmedlen till skada för vår folknäring?» Jag kunde för min del icke uppfatta något direkt svar på denna min första fråga. För egen del är jag övertygad om att de höga konstgödningensprisen komma att i avsevärd mån inverka hämmande på användningen av konstgödning, i synnerhet på våra myr- och mossmarker, där ju odlaren under alla omtändigheter löper stor risk att få skörden förstörd av ogynnsamma väderleksförhållanden. Med de höga priser på konstgödning, som nu äro gällande, är det helt naturligt, att han drar sig för att åtminstone i någon nämnvärd grad använda sådana på denna jord, som är ganska osäker och där han löper stor risk att förlora de kostnader, som lagts ned på såväl arbete som gödning.

Jag skall icke ingå på frågan, huru denna minskning i användningen av konstgödning på dessa jordar och därav följande skördeminskning kommer att inverka på folkförsörjningen. Men i den händelse att det nu rått liknande förhållanden i vårt land som under fjolåret, d. v. s. att vi hade varit i större utsträckning, än nu tycks vara fallet, hänvisade till vår inhemska livsmedelsproduktion, så är jag övertygad, att statsmakterna hade bort beakta även detta förhållande och vidtaga åtgärder för att möjliggöra användning av konstgödselmedel i större utsträckning såväl på fastmarksjord i allmänhet som särskilt på dessa myr- och mossjordar.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Jag tillät mig i fjol i en interpellation beröra konstgödningsfrågan. Jag tillät mig nämligen då till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa en fråga om anledningen till att den fabrikation av s. k. norgesalpeter, som var påtänkt att igångsättas vid Trollhättan, icke kom till stånd. Då interpellationen besvarades, fick man ju också veta anledningen härtill. Nu har jag emellertid förspott, att det lär pågå arbeten för tillgodogörande av de stora vattenkraftsresurser, som finnas uppe i det s. k. Harsprånget. Jag skulle därför vilja rikta till herr statsrådet den frågan, om från regeringens sida några åtgärder äro påtänkta för att uppe vid Harsprånget med dess nästan obegränsade vattenkraftsresurser inrätta någon fabrikation av s. k. norgesalpeter, eller om herr statsrådet har sig bekant, huruvida från annat håll några åtgärder äro påtänkta för att åstadkomma dylik fabrikation däruppe. Vi veta ju, att den s. k. norgesalpetern är ett kvävegödningsämne, som mycket närmar sig chilesalpetern både med hänsyn till sina verkningar och till sin löslighet. Och vi veta också, att i Norge pågår en mycket stor fabrikation av just denna vara och att denna fabrikation visat sig vara synnerligen ekonomiskt fördelaktig. Det är ju bekant, icke allenast att det bolag, som sysselsätter sig därmed, förtjänar stora belopp, utan också att varan kan tillhandahållas för jämförelsevis ganska billigt pris. Då vi nu här i vårt land ha tillgång till de för en sådan fabrikation som denna erforderliga vattenkraftsresurserna — och särskilt där uppe vid Harsprånget lära ju som sagt sådana finnas i nästan obegränsad utsträckning — så skulle det vara intressant att få veta, om från regeringens sida några åtgärder äro ifrågasatta eller om herr statsrådet känner till, huruvida från annat håll några åtgärder äro påtänkta för att där uppe åstadkomma en dylik fabrikation.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet Petersson: Herr talman! På den av den siste talaren framställda frågan kan jag endast svara det, att vad beträffar Harsprånget och att med anlitande av vattenkraften där åstadkomma fabrikation av norgesalpeter, så torde det väl vara bekant för den talaren likaväl som för oss alla, att den frågan har ännu icke framskridit så långt, att saken har kunnat taga några fastare former, och att sålunda några direkta åtgärder från regeringens sida icke vidtagits eller någon plan för en sådan fabrikation utarbetats.

Kanske bör jag i detta sammanhang erinra om att i anledning av riksdagens skrivelse förra året såväl som också i anledning av den siste talarens interpellation i fjol har Kungl. Maj:t tillkallat några sakkunniga personer för att taga upp till behandling detta mycket svåra spörsmål om gödselmedelsfrågan och tillverkning av konstgjorda gödselmedel med anlitande av råvaror, som kunna finnas inom landet.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Jag skall be att få

framföra min tacksamhet till herr statsrådet för hans benägna och välvilliga svar, och jag vill också uttala min tillfredsställelse med de åtgärder, som herr statsrådet meddelade äro vidtagna. Men jag skulle särskilt vilja understryka önskvärdheten och nödvändigheten av att allt som kan göras från statsmakternas sida här måtte göras för att frambringa denna för vårt jordbruk så betydelsefulla produkt, särskilt då vi lära ha ganska goda förutsättningar, ja kanske lika goda förutsättningar som Norge — om de blott bli tillräckligt utnyttjade — för att med stor fördel kunna framställa denna produkt.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr L ü b e c k: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet underskattade nog i sitt anförande nyss regeringens åtgöranden i denna fråga, då ju förhållandet är det, att ett avtal har träffats, genom vilket ett bolag fått option på kraft från Harsprånget för att just sätta i gång en tillverkning av norgesalpeter där uppe. Detta avtal innefattar som sagt en option, och utbyggandet av Harsprånget har med tanke icke minst på denna option blivit igångsatt. Huru sedan förhållandena komma att utveckla sig, beror väl på en del andra förhållanden, som kanske för närvarande undandraga sig bedömande, bland annat de utomordentligt svåra förhållandena på arbetsmarknaden och de oerhört höga kostnader, som ett utbyggande av Harsprånget för närvarande draga, så att takten för utbyggandet kan ju komma att påverkas därav. Men själva utbyggandet av Harsprånget göres just med sikte taget icke minst på att kraften i Harsprånget skall kunna tagas i anspråk för tillverkning av norgesalpeter.

§ 8.

Sedan ordet änyo lämnats till

Svar å
interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet P e t e r s o n, yttrade denne: Herr talman! Herr Corneliusson har med kamarens tillstånd till mig framställt följande spörsmål:

Har regeringen för avsikt att omedelbart möjliggöra export av den nyfångade sill, som icke behöves för landets eget behov?

I motiveringen till denna interpellation har herr Corneliusson hänvisat till en av lantbruksstyrelsen den 24 januari 1919 till Kungl. Maj:t avlåten framställning. Denna avsåg vidtagande av åtgärder för beredande av möjlighet att exportera sill vid sådana tillfällen, då tillförseln av sill vore så stor, att den icke i sin helhet erfordrades för landets eget behov. Därefter hava framställningar i liknande syften inkommit från Göteborgs och Bohus läns havsfiskeförenings styrelse, Göteborgs sillengrossisters förening samt åtskilliga vadlag från Smögen. I yttrande över en av dessa framställningar har folkhushållningskommissionen förklarat sig finna det mycket önskligt, om dylik export kunde anordnas. Samtliga dessa framställningar hava av mig

Svar å
interpellation.
(Forts.)

överlämnats till utrikesdepartementet under anhållan att åtgärder måtte vidtagas för främjande av det med framställningarna avsedda syftet.

I fråga om önskvärdheten från svensk synpunkt av en sådan export, som den av interpellanten avsedda, är jag fullständigt ense med honom. Situationen är emellertid sådan, att det icke beror ensamt av svenska åtgärder och beslut, huruvida en dylik export kan komma till stånd angående de hinder, som förefinnas för export av färsk sill från Sverige, samt utsikterna till dessa hinders undanröjande kan av internationella hänsyn icke utförligare upplysningar för närvarande meddelas än följande:

1. *Export till de associerade makterna.*

För dylik export finnes inga hinder av handelspolitisk natur.

Med anledning av förenämnda framställning från lantbruksstyrelsen har Kungl. Maj:t den 4 februari medgivit statens fiskexportnämnd i Göteborg rätt att, utan hinder av gällande exportförbud, ur riket till England utföra de kvantiteter sill, som nämnda fiskexportnämnd anser varken vara erforderliga för landets eget behov eller kunna med skälig vinst för fiskarena avsättas inom landet.

2. *Export till Danmark, Norge och Holland.*

För dylik export erfordras beträffande Danmark garantiförklaring från Grosserersocieteten, beträffande Norge garantiförklaring av köparen attesterad av norska tull- och finansdepartementet och beträffande Holland bevis att varorna konsigneras till the Netherlands Oversea Trust med dess samtycke.

På därom av folkhushållningskommissionen gjord framställning har Kungl. Maj:t den 18 februari 1919 medgivit Statens Fiskexportnämnd i Göteborg rätt att, utan hinder av gällande utförsel förbud, genom firmor, som till Statens Handelskommission överlämnat vederbörliga garantiutfästelser, ur riket till Danmark utföra de kvantiteter färsk sill, som Fiskexportnämnden anser varken vara erforderliga för landets eget behov eller kunna med skälig vinst för fiskarena avsättas inom landet, skoland såsom villkor för utförseln gälla, att vid varje utförsel tillfälle inför vederbörande tullmyndighet företes av Statens Handelskommission för ändamålet utfärdat bevis i original, innehållande uppgift å emottagaren av det till utförsel angivna sillpartiet samt utvisande att vederbörliga garantiutfästelser rörande partiet överlämnats till sagda kommission; nyssnämnda av Handelskommissionen utfärdade bevis skall av tullmyndigheten vid varje utförseltillfälle förses med anteckning om myckenheten av den till utförsel angivna varan.

3. *Export till Finland och Ryssland.*

Enligt handelsavtalet mellan Sverige och de associerade makterna får export av bl. a. sill icke äga rum till Finland och Ryssland utan medgivande av de associerade makternas ombud i Stockholm.

Emellertid hava förhandlingar upptagits med de associerade makterna angående lättnader i detta förfaringssätt beträffande exporten till Finland. Dessa förhandlingar äro ännu icke avslutade

men i dagarna har meddelande ingått, som ingiver goda förhoppningar, att ett betydligt friare varuutbyte möjliggöres.

4. Export till centralmakterna.

Enligt förut nämnda handelsavtal får sill icke exporteras till centralmakterna och hava hittills förda förhandlingar i syfte att möjliggöra sådan export icke lett till något resultat.

Emellertid hava numera förhandlingar ånyo upptagits från svensk sida i syfte att möjliggöra export under Svenska Röda Korsets kontroll av salt sill.

Under hänvisning till dessa upplysningar kan jag endast sålunda besvara interpellantens spjörsmål, att jag förklarar det vara regeringens avsikt att fortfarande söka verka för att förefintliga hinder för export av den för landets egen konsumtion överflödiga färska sillen må i görligaste mån varda avlägsnade.

Härpå anförde

Herr Corneliusson: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anhåller jag få uttala ett tack för det svar han nyss lämnat på min interpellation.

Den fråga, jag tillåtit mig fästa herr statsrådets uppmärksamhet på, är av den natur, att ett snabbt beslut i frågan varit för Bohusläns fiskarebefolkning nödvändigt, för att den skulle kunna veta, i vilken grad det skulle löna sig att nedlägga kostnader på sillfisket. Snabba åtgärder till hjälp för fisket i Bohuslän äro erforderliga och jag ber att till herr statsrådets välvilliga intresse och särskilda omvårdnad få anbefalla det bohuslänska fisket.

Min interpellation avsåg egentligen möjlighet till export av sill. sedan landets eget behov är säkerställt, och detta har i viss mån tillgodosetts, ehuru jag gärna sett, att Kungl. Maj:t hade bättre tillgodosett fiskarnas krav på att exporten skulle frigivas, åtminstone så att de i Danmark hade fått sälja småpartier såsom även av Konungens befallningshavande i Göteborgs och Bohus län förordats.

Vi få väl ändå erkänna, att dessa fiskare ej ha någon avundsvärd lott. Att fiska sill många gånger långt ute i Nordsjön och sedan vara absolut tvungen att angöra svensk försäljningsplats kan vara och är förenat med livsfara. Även bör man erkänna, att dessa fiskare ha kraftigt bidragit till vår folkförsörjning under dessa svåra krigstider. Därför borde de också hava att påräkna statsmakternas intresse och hjälp. Jag för min del vill ej inlåta mig på någon kritik över Kungl. Maj:ts åtgöranden, men de förhållanden, jag i min interpellation berört, äro av så stor och vital betydelse för Bohusläns fiskare, att de förtjäna att beaktas. Därför har jag ansett det vara min plikt att särskilt fästa Kungl. Maj:ts och riksdagens uppmärksamhet därpå. Och jag vill uttala den förhoppningen, att den bohuslänska fiskerinäringen må hos såväl regeringen som riksdagen finna det stöd, som den otvivelaktigt såsom varande en av våra mest betydande näringsgrenar förtjänar.

Herr Olsson i Kollungeröd: Herr talman, mina herrar! Då

Svar å
interpellation.
(Forts.)

även jag tillhör det län, där det ojämförligt största sillfisket förekommer, skall jag be att till herr statsrådet få framföra ett tack från den fiskeidkande befolkningen för det svar, som här har avgivits. Utöver detta svar torde icke vara mycket att säga, då därav framgår, att regeringen har sin uppmärksamhet fäst på saken och har vidtagit de åtgärder, som man rimligen kan fordra skola vidtagas, och att dessa åtgärder i ett visst fall också ha lett till resultat. Sålunda är det ju medgivet, att färsk sill, då den visar sig, att den icke kan till rimligt pris försäljas inom landet, kan få efter exportnämndens i Göteborg prövning exporteras till Danmark.

Men det var särskilt en annan fråga, som jag skulle vilja beröra, nämligen frågan om den salta bohussillen. Förra året saltade folkhushållningskommissionen ungefär 110,000 tunnor bohussill. Då var icke inköpt så mycket sill från Norge, tror jag som nu är förhållandet, och ändå blir det rätt svårt att omsätta den inom Sverige. En del är alldeles säkert ännu osåld. I närvarande stund ha av enskilda saltare insaltats säkerligen 120,000 tunnor, varifill kommer, att folkhushållningskommissionen har köpt från Norge ungefär 50,000 tunnor. Det är alldeles säkert, att dessa stora massor av sill icke komma att förbrukas av folket. De kunna icke säljas inom vårt eget land, utan det är alldeles nödvändigt, såvitt det finns någon möjlighet, att export till utlandet kommer till stånd. Det land, som den salta bohussillen har omsatts på förr, är Ryssland. Där är väl knappast tänkbart, att någon försäljning kan komma till stånd, men möjligen till Finland. Vi hörde också i svaret, att underhandlingar pågingo härom. Det är ju så nu, att det icke är enbart på Sveriges regering, som saken beror, utan att frågan i viss mån är internationell. Men jag skulle vilja säga det, att om det finns någon möjlighet att åstadkomma export av den salta sillen, så är det alldeles nödvändigt, att så sker. På denna salta sill har nedlagts ungefär 50 kronor per tunna, vilket blir en summa av 6 miljoner kronor. Skulle avsevärda förluster uppstå, så är det ju tydligt, att dessa saltare ett annat år icke våga lägga ned något kapital på insaltning av sill, och priserna skulle då i så fall bli alldeles ruinerande för fiskarna. Kan nu emellertid export komma till stånd, då ju varan icke till rimligt pris kan avsättas inom landet, så är det ju klart, att de fortsätta med att salta ett annat år. Det är ju här ett kapital, som tages ur havet. Det är en nationalvinst och innebär en förbättring av vår handelsbalans, om vi ur havet kunna taga något mer än vi själva behöva och avsätta det i utlandet.

Vad jag här vidare skulle vilja säga, det är, att jag icke anser vara fullständigt riktigt, att folkhushållningskommissionen köpt så stora partier salt sill från Norge. Den borde kanske ha avvaktat och sett, hurudant fisket blivit här i Sverige, för att i så stor utsträckning som möjligt använda den salta svenska sillen, så att man följaktligen kunnat spara en del kapital, som nu utgivits till Norge. Detta har icke skett, och det kan för närvarande icke ändras. Men för framtiden bör man nog tillse, att i första rummet den svenska sillen får omsättning inom vårt eget land, innan man köper sill utifrån.

Nu återstår som sagt att försöka bereda möjlighet att sälja någon

del till utlandet, för att priserna icke skola bli alldeles ruinerande för dem, som nedlagt så stora kapital på insaltning.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

För närvarande finnes icke tillgång på tunnor, och jag tror även det är ganska ont om salt. Man kan därför icke salta, utan den färska sill, som har tagits, behöver omsättas färsk. Och priset på denna har på sista tiden varit så lågt, att särskilt trälarna icke kunnat gå ut och taga sill, därför att det icke varit ekonomiskt lönande. Och även vadlagen ha dragit sig därför, när priset har gått ned för den allra bästa sorten till 10 kronor och för den sämre till 4 kronor 50 öre per hektoliter. När fisket avstannat några dagar, så är det ju vanligt, att priset går upp något, så att det blir ekonomiskt möjligt att fiska. Men oljor och redskap o. s. v. äro för närvarande så dyra, att priset behöver vara något så när bra, för att det skall bli lönande.

Vad jag sålunda velat framhålla är, att regeringen alltjämt bör ha sin uppmärksamhet fästad därpå, att om det är någon möjlighet att exportera salt svensk sill, så bör denna export komma till stånd. Finland är kanske den bästa resursen, men möjligen kan även export till Holland och Danmark tänkas.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Jag skall be att få understryka vad den sista ärade talaren här pekade på beträffande den salta sillen. Men jag skall också med avseende på denna salta sill, som ligger lagrad på Bohusläns kust, be att mycket kraftigt få förorda, att där verkligen vidtagas undersökningar, som visa, i vad mån denna vara är duglig till människoföda. Det lär ligga stora partier sill, som saltades förra vintern, s. k. småsill, som är i sådant tillstånd — åtminstone påstås det av alla dem, som jag frågat mig för hos där sillen är lagrad — att det icke är tänkbart, att den kan komma till användning som människoföda. Där ligger sillen lagrad, och det betalas ganska avsevärd ersättning per månad och tunna åt de personer, som sköta denna sill. Och om icke redan bara lagringskostnaden betydligt stigit över vad man kan få för sillen så kommer den under den allra närmaste tiden upp så högt att man kan säga, att det kapital, som är nedlagt på denna sill, är bortkastat. Jag skulle vilja förorda, att man här vidtog kraftiga åtgärder för att se till, huru det verkligen förhåller sig med denna sak, ty jag tror, att här borde icke så obetydliga partier så fort som möjligt överlämnas till fabrikation av gödningsämnen eller foder. Man har nu i dessa kraftfoderbristens tider börjat använda sillguano i vissa mindre portioner till utfodring av mjölkkor, och det har visat sig vara ett mycket bra foderämne, då det gives i viss begränsad kvantitet. Denna produkt innehåller ju ganska mycket proteinämne, och det har visat sig, att detta foder är alldeles utmärkt för att öka mjölkproduktionen.

Jag har som sagt talat om denna sak med flera personer i norra Bohuslän, och jag har t. o. m. hört att en person, som sköter om denna sillagring, han anser den vara alldeles på tok. Han har ju själv bra betalt och önskar för sin del ingenting annat än att fortfarande få ha denna förtjänst, men han anser det dock vara alldeles

Svar å
interpellation.
(Forts.)

för galet, att denna sill, som icke kan komma till användning som människoföda, fortfarande skall lagras och draga dryga kostnader och därigenom försäka stora förluster.

Beträffande exportfrågan, som ju egentligen var anledningen till denna diskussion, så förstår man ju mycket väl att här har regeringen verkligen haft sitt intresse fäst på denna sak och har god vilja att under nuvarande förhållanden göra vad den kan för att underlätta exporten. Jag vill dock säga, att det bringar icke stor lättnad just för fiskarne eller ökar möjligheterna för dem att få mer betalt för sin vara, då denna export måste gå genom s. k. exportfirmor. Det är ju affärsfirmor, som naturligtvis köpa sillen till det marknadspris den har på vederbörande platser. Det är alltså icke fiskare, som få gott av det pris man kan få högre i utlandet än inom eget land, utan det är dessa exportfirmor, som denna förtjänst egentligen kommer tillgodo.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på detta, då ju interpellationen egentligen avsåg, huruvida det kan vara möjligt att genom lättnader i exporten bereda fiskarne något bättre betalt för sin vara, så att de med nuvarande dyra driftkostnader kunna få skäligen ersättning för sitt arbete. Jag har velat understryka detta, för den händelse det skulle kunna göras något, så att fiskarne själva skulle efter vederbörligt tillstånd kunna få gå över med sin sill till Danmark, där det ju visat sig, att man kan få ett högt pris, och sälja den direkt.

Herr Lithander: Herr talman! Herr statsrådet nämnde i sitt svar, att i vissa fall, då export medgives, får denna äga rum. sedan nämnderna givit sitt utlåtande, att de anse sillen icke vara behöflig för landets behov. Jag ville vördsamt hemställa till herr statsrådet, om icke, när man nu vet, att silltillförseln är så riklig som den är, man kunde bespara Bohusläns fiskare denna omgång. Jag menar alltså, att det skulle bli generellt tillstånd att i vissa fall få exportera. Och är det så, att man finner tillgången bli så ringa, att den icke räcker för landets behov, så har man ju den utvägen att stoppa exporten. Men när man vet, huru det förhåller sig med sillen, att snabba åtgärder erfordras, så tror jag man gör saken en god tjänst, om man snart kan få en sådan ändring till stånd.

Det var givetvis med glädje vi hörde, att regeringen nu gjorde ansträngningar för att få sillexporten fri, så att den kan fylla de krav fiskarne ha därvidlag. Men jag vill också liksom den föregående talaren understryka att här är verkligen skyndsamt av nöden, ty sillfiskarne ha icke mycken glädje av om sådant tillstånd kommer *efter* sedan säsongen är över. Jag var för några dagar sedan nere på västkusten och såg ute på fiskelägena, vilka oerhörda mängder av sill som där ligga fastlåsta och icke kunna omsättas i pengar. Och fiskarne veta faktiskt icke, huruvida det lönar sig med nuvarande dyra driftoljor att gå ut, eller om de skola ligga stilla med armarna i kors, fastän de veta, att några sjömil utanför deras öar ligga rikliga fångster, som bara behöva höstas in.

Det är en för hela trakten så betydelsefull fråga, att vilka viktiga uppgifter regeringen än för närvarande har, det dock är synnerligen önskvärt, att ansträngningar verkligen göras för att få ett skyndsamt resultat och beslut i denna viktiga fråga.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman! Det är nu en gång så, att man icke kan få allt vad man önskar. Skall man vinna några fördelar, så får man också tåla och finna sig i vissa inskränkningar. Så förhåller det sig också i detta fall. Här stå herrarna från Bohuslän upp och säga, att det är önskvärt nu, att vi få exportera. Ja, visst kunde det vara önskvärt för dessa sillfiskare, det förstår jag mycket väl, att genom export få så hög betalning som möjligt för sin vara, och det skulle de få, om alla hinder vore undanröjda, så att de finge sälja, där det var den bästa marknaden. Under nuvarande förhållanden är det emellertid icke möjligt; det låter sig icke göra. Oavsett de inskränkningar, som vi måste finna oss i med hänsyn till det träffade handelsavtalet, är det ju regeringens oavvisliga plikt att tillse, att det blir i första hand sorjt för, att landets eget behov blir tillgodosett. Den anordning, som nu är träffad med avseende på export till Danmark likasom också till England, avser att få någon kontroll på att utförelse sker endast i de fall, då det finnes överflöd, d. v. s. då man kan konstatera att vårt eget behov är tillgodosett och det finns ett överskott. Då kan varan få exporteras. Att släppa hela denna sak fullständigt fri, i den mån vi råda över den, tror jag för min del icke låter sig göra.

Här ligger hos Kungl. Maj:t en framställning om att fiskarna skola få rätt att gå direkt till Danmark, till Skagen t. ex., och sälja sina fångster utan att behöva gå hem till Sverige med dem. Det skulle för dem i många fall vara förmånligt, icke minst med avseende på den långa hemtransporten. Jag har remitterat denna framställning till folkhushållningskommissionen, för att den i första hand skulle pröva frågan, och sedan får man pröva den ur andra synpunkter. I detta avseende har kommissionen anfört följande: »Kommissionen — vilken anser sig sakna anledning yttra sig över de handelspolitiska förhållanden, som föranlett tillkomsten av det i nädiga förordningen den 12 maj 1917, i vissa delar ändrad genom nådiga kungörelsen den 26 februari 1918, stadgade förbudet att från svensk fångstfarkost bortföra fångad fisk av vissa slag annorledes än genom lossning i Sverige, och på de förhållanden, som kunna inverka på frågan — vill inskränka sig till att framhålla, att ett upphävande av ifrågavarande förbud eller ett dispenserande därifrån måste anses innebära stor fara för att svenska fiskfångster därigenom huvudsakligast komme att avsättas i Danmark, allra helst som en effektiv kontroll mot missbruk i förevarande avseende näppeligen torde kunna anordnas. Det behov, som kan föreligga i fråga om export av fisk, torde numera någorlunda kunna tillfredsställas genom de nyöppnade möjligheterna till dylik export på såväl England som Danmark».

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Det är ju givet, att man kan ha olika meningar om huruvida folkhushållningskommissionens ståndpunkt i detta fall är riktig eller icke; i synnerhet kunna väl de, som här hava direkta ekonomiska intressen, ha en annan mening, men det få herrarna ändå erkänna, att man icke kan åsidosätta sådana folkhushållningssynpunkter som dessa.

Vad den salta sillen angår, har ju den sin särskilda historia. Där har ju staten själv ett mycket starkt ekonomiskt intresse av att kunna realisera vissa icke så små partier bohussill, som staten inköpte under vintern 1917. Staten verkställde dessa inköp av det skälet, att det såg mycket mörkt ut med avseende på möjligheten att tillgodose det svenska konsumtionsbehovet av sill. Senare öppnades möjligheten att få sill från Norge av bättre beskaffenhet. Detta har medfört, att staten i detta fall, liksom kanske i vissa andra avseenden, gjort en affär, som säkerligen icke blir så lätt att utan förlust komma ifrån. Givetvis har man just ur denna synpunkt haft ögonen riktade på möjligheten att genom export kunna lätta på detta lager, men det har hittills icke lyckats. Om det skall lyckas hädanefter, vågar jag icke säga, men jag har redan förut i interpellationssvaret sagt, att förhandlingar fortsättas om möjligheten av export såväl till Finland som också genom Röda korset till Tyskland.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Såsom vi nyss fått veta, är det exportnämnden i Göteborg, som i varje fall skall giva tillåtelse, då sill skall exporteras, och därvid skall först konstateras, att det är tillräckligt med sill för eget behov inom landet. Det är svårt att fatta detta; det måtte vara något missförstånd, som i detta fall föreligger. Förhållandet är, att det fiskas upp 10 — ja 100 tusentals hektoliter sill per vecka. De ha i år fått ända till 600 hektoliter i ett kast med en vad. Då en hektoliter sill väger nära 100 kg., kan man förstå, vilka mängder det är fråga om. Sillen finns ständigt i Kattegatt och Nordsjön, utanför Skagen, blott man får reda på var den håller sig, men det måste vara lämpligt väder, och det får icke vara blåst, som hindrar, och icke heller ström. Under klara nätter kan man då taga upp tusentals hektoliter. Det är fiskarflottor, som bestå av hundratals vadlag. Det går som en löpeld genom länet, var sillen står, och man passar då på att taga upp sillen, när det är lämpligt tillfälle.

Nu har priset gått ned så långt, att det sålts prima sill för 10 kronor hektolitern, och den sekunda, mindre sillen, har sålts för ända ned till 3 kronor hektolitern i färskt tillstånd enligt uppgifter, som jag erhållit. Om det nu är tillräckligt med sill för landets eget behov, varför skall priset då vara så lågt som 10 kronor per hektoliter bästa vara, d. v. s. ungefär 10 öre per kg.? Sillen kan icke tillgodogöras i ett slag, när den kommer in, utan då får man naturligtvis konservera den genom att salta eller röka den. Då är det salterierna, som skola taga emot de största massorna av sill. Men på grund av sin osäkra ställning vilja salteriidkarna icke betala rimliga priser. Det är nämligen exportförbud även på salt sill och

den sort sill som nu fiskas har som salt under normala tider ej haft avsättning inom landet. Det är på tok, jämfört med de nuvarande priserna på alla andra livsfrnödenheter, att priset på färsk sill skall vara så lågt. *Svar å interpellation.
(Korts.)*

Jag förstår icke riktigt vad herr statsrådet menade, när han sade, att det skall vara tillräckligt för landets behov. Har man fiskat så mycket, att vi ha saltat in tillräckligt för det kommande konsumtionsåret, då kan man väl på en gång säga ifrån, att hädanefter är det tillåtet att exportera, bara vi ha sill tillräckligt för konsumtion i färskt tillstånd. Lantbrukare på västkusten ha satt i fråga att köpa sill för att använda den såsom gödningsämne och lägga upp den i komposter. De räknade på det sättet, att om jag betalar 5 kronor per hektoliter, får jag 12 hektoliter sill för billigare pris än 100 kg. chilesalpetar. Detta är emellertid på tok. Vi böra utnyttja de resurser, som erbjuda sig, och fiskarna böra komma i tillfälle att utnyttja sina redskap, som äro mycket dyrbara. En sådan båt kostade före kriget 15,000 kronor, och en sillvad 5- å 6,000 kronor. Nu är det naturligtvis oerhört mycket högre priser. Här finnas stora resurser, bara man icke hindrar fiskarna att utnyttja dem. Det är en nationalvinst att taga vara på, och här gäller satsen, att man kan ösa pengar ur sjön, bara förhållandena bli sådana, att det icke förhindras. Det är klart, att när priserna äro för låga, förslappas fiskarnas intresse för detta fiske. Det har förut nämnts, och jag ber att få understryka det, att en hel del fiskare lagt upp och icke brytt sig om att gå ut, därför att prisen blivit för låga.

Bland andra olägenheter eller hinder, som stå i vägen, är också det statsintresse, som herr jordbruksministern erinrade om. Det är fråkigt, att statens intresse skola ställas på det sättet, att vi icke här i Sverige skola kunna utnyttja dessa resurser att taga sill ur havet, därför att staten köpt sill från Norge och betalat höga priser för den. Jag kan icke se annat än att här bör göras något, antingen så att salteriilskarna bli så pass säkerställda med avseende på sina affärer, att de kunna våga salta ned obegränsade partier eller också på det sättet, att fiskarna få tillfälle att utan några hinder exportera sillen direkt. Vad som nu skall göras bör emellertid göras snart, ty annars förgår säsongen, och då stå vi där utan att hava tillgodogjort oss de möjligheter, som erbjuda sig nu i dessa tider.

§ 9.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 101, med förslag till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 98, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

till statsutskottet propositionerna:

nr 102, angående utvidgning av länsstyrelsens i Värmlands län ämbetslokaler m. m.; och

nr 103, angående anvisande av medel till uppförande av två bostadshus för tullpersonalen i Mon; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 104, med förslag till förordning angående rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m.

§ 10.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo lagda på bordet konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, andra lagutskottets utlåtanden nr 7—11 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 10 och 11.

§ 11.

Jordbruksutskottets nu föredragna utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till kostnader för laga skifte i Mässlingens by i Jämtlands län blev av kammaren godkänt.

§ 12.

*Ang. vissa
arrende-
avgifternas er-
läggande i na-
turprodukter.*

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag i fråga om erläggande i vissa naturprodukter av arrendeavgifterna för utarrenderad kronojord m. m. yttrade

Herr Sjöblom: Herr talman! Det har väl tydligen något frapperat motionären, att under dessa tider, då ju de enskilda jordbrukarna haft rätt så stora inkomster av sina jordbruk, staten skall hava så orimligt små inkomster av de jordbruksdomäner, som den har utarrenderade. Jag tror, att motionären har rätt i denna synpunkt, ehuru jag icke kan tro, att det medel som han föreslår till förbättrande av detta förhållande är det riktiga. Emellertid förefaller det, när man kastar en blick i domänstyrelsens berättelse för år 1916, som om denna fråga torde vara värd allt beaktande, och då för närvarande en kommitté sitter och utreder densamma, så skulle jag för min personliga del vilja hava till protokollet antecknat det märkvärdiga förhållande, att staten av sina skogar har större nettointkomst per hektar räknat än av den odlade jord som är utarrenderad. Jag vill icke påstå, att inkomsten av skogarna därför är så stor som den kunde vara, men vad jag däremot bestämt vill säga är, att inkomsterna av statens egna jordbruksdomäner skulle kunna göras betydligt större, om en annan princip tillämpades vid deras utarrenderande.

Jag har med mitt anförande velat stryka under detta, och jag hoppas, att den kommitté som har frågan under utredning skall anvisa ett annat medel än det som motionären föreslagit, för att man

må komma till ett för staten gynnsammare resultat, än vad för närvarande är fallet.

Ang. vissa arrendeavgifters erläggande i naturprodukter.

(Forts.)

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Till avgörande förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om ersättning till kvarnagenterna J. F. Clarholm, G. Almqvist och E. Ericson för förlorad näringsverksamhet till följd av det statliga ingripandet i folkförsörjningen.

Ang. ersättning till tre kvarnagenter för förlorad näringsverksamhet.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet förberedande behandling hänvisad motion, nr 82, hade herr *Lithander* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att ersättning för på grund av statsingripande förlorad näringsverksamhet skulle av statsmedel utgå med kronor 4,400 till agenten J. F. Clarholm, Göteborg

»	»	2,100	»	»	Gunnar Almqvist,	»
»	»	1,800	»	»	Eric Ericson,	»

för vardera av åren 1917 och 1918 samt på extra stat för år 1920 anvisa härför erforderliga medel.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Lithander*, som yttrade: Herr talman! Man brukar i allmänhet, vare sig det gäller ett bifall eller ett avslag på en motion, i utskottets betänkande söka angiva skäl för vare sig den ena eller andra uppfattningen. Jag har förgäves sökt därefter. Några som helst bärande skäl hava icke anförts för det avslagsyrkande, vartill utskottet här kommit. Man hänvisar till vad som i ärendet förekommit, nämligen den behandling som frågan förut haft hos folkhushållningskommissionen och hos Kungl. Maj:t. Folkhushållningskommissionen har icke tillstyrkt, därför att den icke tillstyrkt liknande framställningar förut, och Kungl. Maj:t har utan att heller i sitt svar angiva något skäl följt folkhushållningskommissionen. Det är just därför, att rättvisa icke har kunnat vederfaras dessa personer vid deras hänvändelse till myndigheterna, som den enda vägen som lämnats öppen varit den att gå till riksdagen. Myndigheterna hava nämligen icke haft några medel till sitt förfogande, men det har riksdagen. Den hemställan som göres rör sig om tre personer, som tillika med ett stort antal andra personer blivit utestängda från sin förutvarande verksamhet. Men dessa tre hava icke kunnat som sina andra olycksbröder få någon annan sysselsättning. Det är personer som i trettio å fyrtio års tid arbetat inom en enda bransch. När då folkhushållningskommissionen och regeringen anse det vara nödvändigt att lägga om driften, så att staten omhändertar den, och kasta enskilda personer ur sadeln och beröva dem

Ang. ersättning till tre kvarnagenter för förlorad näringsverksamhet.

(Forts.)

varje utkomstmöjlighet, förefaller det mig vara en gärd av rättvisa att söka ordna den ekonomiska frågan i de fall, där det är påvisbart, att uppenbar orättvisa blivit tillfogad vederbörande och att de icke kunna reda sig på annat sätt. Jag tycker, att det skulle kännas på annat sätt även för myndigheterna, om, när vi lämnat denna kristid bakom oss, vi icke lämnat enskilda individer i misär utan att hava försökt bringa dem någon hjälp. Jag förstår mycket väl, att man är rädd för konsekvenserna av ett beslut. Man vill icke giva prejudikat i den ena eller andra riktningen. Jag vill emellertid säga, att konsekvenserna av att göra rätt äro alltid ofarliga, men konsekvenserna av att göra orätt mot enskilda individer äro betänkliga, vare sig det sker från enskilda personers sida eller från regeringens och riksdagens. Man kan försvara det första men icke det senare.

Jag skall icke gå in på detaljerna i detta fall. De äro relaterade i motionen. Jag har dock tydligt och klart för mig, att här är ett fall, där riksdagen har ovillkorlig plikt och skyldighet att träda hjälpande emellan. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Vidare anförde:

Herr vice talmannen *H a m i l t o n*: Det är nog riktigt, som motionären yttrade, att de kvarnagenter för vilka han gjort sig till målsman sökt hos folkhushållningskommissionen och även hos regeringen att få ersättning för mistade inkomster. Såväl folkhushållningskommissionen som regeringen hava naturligtvis prövat frågan och båda hava kommit till det resultat, att någon ersättning icke kan utgå. Andra personer hava förut begärt ersättning i liknande fall, och det har nekats dem. Jag vill hemställa till den aktade motionären, hur det skulle gå, om staten skulle ersätta alla som förlorat inkomster på grund av statens ingripande under kristiden. Här gäller det några agenter för kvarnar, men större delen av Sveriges kvarnägare, alla de mindre som icke fått sköta sin näring som förut, skulle väl hava samma anspråk, och jag antar, att ersättningsbeloppet icke skulle stanna vid tiotals miljoner kronor utan kanske gå upp till etthundratals miljoner kronor. Det är klart, att den enskilde under sådana förhållanden, som vi befunnit oss i under denna tid, måste underordna sig det allmänna intresset, och den enskilde kan icke begära att få ersättning av staten i varje fall, där förlust uppstår, även i behjärtansvärda fall, såsom här tycks föreligga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *L i t h a n d e r*: Herr vice talmannen frågade, hur det skulle gå, om vi skulle giva ersättning åt alla som under kristiden lidit förlust och blivit avkopplade från sin verksamhet. Det är icke fråga om den saken. Jag inser till fullo, att detta icke kan gå för sig, ty då skulle måhända ersättningsbeloppet komma att bli rätt

så avsevärt, men här gäller det enskilda fall, personer som bragts i misär genom statens ingripande, och då vill jag hemställa, om icke både medlen och känslan för dessa personer borde räcka till för ett sådant beslut, som synes mig vara fullt försvarbart även i avseende å sina konsekvenser. Om vi inskränka oss till att giva hjälp åt sådana, som direkt berövats möjligheten att förvärva sitt livsuppehälle, äro vi hela tiden på en fullt försvarbar väg.

Det talades om kvarnägarna. Det är sant, att många av dem icke kunnat driva sin näring som vanligt, och för min del skulle jag vara med på att giva ersättning även åt dem. Men det är dock skillnad, så tillvida att dessa i regel driva kvarnrörelsen vid sidan av annan verksamhet. Är det emellertid så, att där lika ömmande fall förekomma, så är jag för min del obetingat beredd på att rösta för en dylik ersättning även åt dem.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Forssell: Herr talman, mina herrar! Av den utredning som här föreligger synes mig klart framgå, att frågan gäller ett rätts- och billighetsanspråk. Det framgår också med tydlighet av samma utredning, att den enda myndighet som fått yttra sig om detta rätts- och billighetsanspråk är folkhushållningskommissionen. Då vi genom upprepade debatter i denna kammare fått visshet om att folkhushållningskommis-sionens auktoritet är ganska ringa, redan då det gäller ekonomiska spörsmål, vore det ganska egendomligt, om man skulle sätta sin lit till vad folkhushållningskommissionen behagat yttra i rena rätts- och billighetsfrågor. Detta är en juridisk fråga, och jag anser, att frågan icke föreligger i tillräckligt utrett skick, utan spörsmålet bör först i laga ordning underställas justitiekanslerns utredning, så att frågan blir granskad av verkligt sakkunnig juridisk myndighet med hänsyn till de konsekvenser som ett avslag eller ett bifall kan medföra.

Med anledning härav ber jag att få yrka återremiss till utskottet.

Herr Sävström: Herrar Lithander och Forssell borde väl ändå kunna förstå, vad konsekvenserna av ett bifall till denna motion kunna bli, och endast detta synes mig vara ett tillräckligt skäl för att avslå motionen.

Herr Forssell: Jag ber att få påpeka, att jag icke yrkar på omedelbart bifall till motionen utan yrkar på ytterligare utredning ur juridisk synpunkt och att frågan skall granskas av härför ansvarig myndighet, främst justitiekanslern.

Jag vidhåller mitt yrkande om återremiss.

Herr Sjöblom: Ja, herr talman, jag finner det mycket märkvärdigt, att man letar upp ett par tre fall i landet, som man särskilt känner till, och under sådana förhållanden kommer in till riksdagen med en begäran om så stora belopp, som det dock här är tal om.

Ang. ersättning till tre kvarnagenter för förlorad näringsverksamhet.

(Forts.)

Ang. ersättning till tre kvarnagenter för förlorad näringsverksamhet.
(Forts.)

Visserligen kan det vara riktigt såsom motionärerna sagt, att den förlorade arbetsförtjänsten delvis uppkommit genom statsingripande, men nog borde motionärerna och även herr Forssell kunna förstå, att det här i landet finnes massor av människor, som stå i precis samma belägenhet. Och skall den frågan utredas juridiskt, skall denna utredning omfatta icke dessa tre personer i Göteborg utan alla i liknande ställning. Jag anser för min del, att det skulle vara en åtgärd, som motionärerna minst av allt skulle önskat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde proposition på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen samt 3:o) bifall till yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Ang. statsbidrag till stenröjning av odlad jord.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligaste sättet för statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 4 i första kammaren av herr *Pålsson* och nr 23 i andra kammaren av herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av lämpligaste sättet för statsbidrags utgående till stenröjning av redan odlad jord.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motioner, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, om, i vad mån och på vad sätt staten skulle kunna lämna bidrag till stenröjning av odlad jord, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Sjöblom*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Sjöblom*: Herr talman! Som kammaren torde finna, har jag antecknat en blank reservation vid detta utskottsbetänkande, och meningen med min reservation är att helt enkelt yrka avslag på den väckta motionen såväl som på utskottets hemställan. Det förhåller sig enligt min mening rent principiellt på det viset, att jag håller Sveriges jordbruksnäring för en alldeles för viktig fråga för att man på detta sätt skulle ställa jordbrukarna i ett slags undantagsställning att i alla möjliga ekonomiska saker bara gå in till staten med begäran om anslag till det och det. Jag tror, att motionärerna räknat upp tillräckligt många olika slag av åtgärder, med vilka

*Ang. stats-
bidrag till
stenröjning
av odlad jord.
(Forts.)*

riksdagen redan tillmötesgått jordbruket, för att icke någon skulle tycka, att det icke är så lämpligt att fortsätta med att tillfoga yttermera. Jag tror väl, att det skulle vara mycket nyttigt för vårt lands jordbruk, om en jordbrukare, som har mycket stenbundna åkrar, skulle få stenarna bortsprängda, men jag kan ändå icke tro, att det är så allvarligt menat med att det skulle få en så stor national-ekonomisk betydelse. Motionärerna hava ju skrivit, att Sverige är »stenrikt», med citationstecken. Det är många här i landet, som under denna tid gå och tro, att t. o. m. var enskild jordägare över huvud taget i dessa kristider blivit stenrik, utan citationstecken. Jag uttryckte mig kanske väl starkt, men det är icke utan, att man kan säga, att det innebär någon grund av sanning. Om man bara bedömer den frågan ur den synpunkten, huru mycket Sveriges jord stigit i pris under krisåren, förstår man ock, vilken kapitalökning därigenom tillförts de svenska jordbrukarna. Jag vill icke påstå, att dessa höga priser komma att stå sig i fortsättningen, men är det lämpligt, kan det anses såsom det psykologiska ögonblicket att, då jordvärdet stigit med 1- å 2,000 kronor per hektar på 3 å 4 år, komma in till riksdagen och be om anslag som detta utom alla övriga anslag, som under kristiden beviljats för jordbrukets räknings? För min del skulle jag tro, att detta icke är riktigt.

För övrigt har ingen — varken utskottet eller motionärerna — talat om huru kontrollen av dessa arbeten skulle utföras, huru man skulle kontrollera, om en liten jordägare, som hade några stenar i sin åker och skreve till vederbörande om anslag för att få bort dessa stenar, verkligen uträttade detta arbete. Jag tror för min del, att det icke är så lätt, som det kan se ut, att lösa detta och tror för övrigt, att det är fullkomligt oberättigat att nu tillmötesgå ett sådant krav.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr vice talmannen Hamilton: Jag ber att få fästa den aktade talarens uppmärksamhet på att utskottets hemställan icke går ut på att riksdagen i framtiden skall bevilja större anslag än de som redan äro anvisade för odling och förbättring av jord. Riksdagen har redan beviljat anslag för nyodlingar och även inrättat fonder för avdikning och avledning av vatten såväl i Norrland som i övriga Sverige och för dränering o. s. v. Således kan en jordbrukare, ifall han odlar en icke odlad mark, få ersättning, men om han odlar upp halvodlad eller stenbunden åker, kan någon ersättning icke utgå till honom på grund av bestämmelserna rörande utlåning ur dessa fonder och utlämnandet av dessa anslag. Utskottet har därför tänkt sig, att det vore lämpligt att få bestämmelserna rörande anslagen och lånen ur fonderna i fråga ändrade därhän, att även dessa skulle kunna användas för att få halvodlad och illa odlad jord förvandlad till fullgod åker. I många fall är detta lika viktigt som en nyodling, och därmed ökas produktionen av livsmedel. Vad den siste aktade talaren framhöll såsom skäl för avslag, nämligen, att här är fråga om att skapa nya anslag eller nya låne-

Ang. stats-
bidrag till
stenröjning
av odlad jord.

fonder för jordbruket, är ett misstag; detta har icke varit utskottets mening, liksom det ej heller framgår ur dess motivering.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr *Persson* i Fritorp instämde häruti.

Herr *Sjöblom*: Ja, herr talman, om man skulle gå ut ifrån den ärade vice talmannens uppfattning, skulle staten hava samma förmåga som någon, som bespisade 5,000 män med 5 bröd och 2 fiskar. Emellertid tror jag icke det, ty här är anslag beviljat till nyodlingsändamål och nu har utskottet hänvisat till att man skulle taga av detta anslag även för detta ändamål.

Det förhåller sig väl så, att det skulle kunna tänkas, att mången, som fått bidrag förut från detta anslag till nyodling av mark, sedan får för sig att än en gång komma och begära anslag för bortsprängning av sten på redan odlad mark. Men jag kan icke föreställa mig, att pengarna räcka till allt detta, såvida det icke förhåller sig så, att riksdagen anslagit onödigt stora belopp till dessa fonder förut, vilket jag dock icke tror.

För övrigt nämnde herr vice talmannen, att det var fråga om att göra halvodlad mark till fullt odlad. Det står dock talat om redan *odlad* och icke halvodlad jord, och jag tror, att man får bedöma saken därefter. Det är min bestämda uppfattning, att det är en principiell skillnad mellan å ena sidan nyodlingsanslag och anslag till utdikning av sumpmarker, som behöva torrläggas, och å andra sidan anslag till förbättring av redan odlad jord, och skola vi slå in på den vägen att bevilja anslag för sistnämnda ändamål, vet jag icke, var det kommer att sluta. Någon har här i kammaren motionerat om att staten skulle anslå betydliga medel till premiering av våra drängar och pigor. En annan motionär har framställt krav på ett anslag av 2 miljoner kronor för inköp av rådsäningsmaskiner åt mindre jordbrukare. Varför skulle vi icke fortsätta och även köpa spadar och grepar och kanske plöja och så? Jag kan icke förstå, var det skall slu'a, och tycker, att tiden är inne att icke längre gå dessa vägar. Behöver jordbrukaren skydd för sin näring och kan detta icke ske genom vidtagande av rationella åtgärder, så bör det icke ske så att bonden behöver gå såsom en tiggare till staten och be om anslag på 10, 20 eller 50 kronor för att få bort några stenar. Den vägen är icke den riktiga, utan vi måste gå en annan väg.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr vice talmannen *H a m i l t o n*: Jag kan instämma med den siste aktade talaren, då han yttrade, att det vore mindre lämpligt för jordbrukarna att såsom tiggare hänvända sig till staten. Men såsom sådana få icke betecknas de försök som gjorts för att hindra den avfolkning av landsbygden, som berett stora svårigheter före kristiden, och som kanhända blir svår, när vi komma till normala tider igen, och icke heller de anslag staten beviljat och detta icke minst i kristiden

för att öka livsmedelsproduktionen. Nu säger den ärade talaren, att det vore meningen att en jordbrukare, som redan fått anslag till nyodling, sedermera skulle få ett nytt anslag för stenbrytning å samma mark. Det kan han icke få. Då han får anslag för nyodling, skall han sätta jorden i ordentligt skick, så att han icke för att bryta bort stenar skall behöva nytt anslag. Jag vill fästa talarens uppmärksamhet på att riksdagen förlidet år anslag 8,800,000 kronor till nyodlingar. Det var med tanke på att öka livsmedelsproduktionen. Vi veta alla, att livsmedelsknappheten varit rätt stor. Av detta anslag ha endast utgått 6 miljoner kronor, och återstår således mellan 2 och 3 miljoner kronor. Dessa medel vore lämpligt att använda för att förbättra halvodlad jord, såsom jag nyss nämnde, och därigenom även på denna jord öka produktionen av lantmannaprodukter för att minska livsmedelsnöden.

Ang. statsbidrag till stenröjning av odlad jord.
(Forts.)

Ja, jag har den uppfattningen, att den siste talaren icke är inne på rätt väg, då han påstår, att utskottet åsyftar ett nytt anslag; utan vad det nu gäller, är att ändra de bestämmelser, som finnas rörande de redan utgående anslagen och lånen, så att de kunna komma till sin rätta användning.

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! Herr Sjöblom ville göra gällande, att vi blott skulle bevilja anslag för sådana ändamål, som behövas för vårt jordbruks bestånd och utveckling i stort sett, men icke inlåta oss på några detaljer. Men herr Sjöblom är ju själv motionär i ett ärende, som berör en detalj till vårt svenska jordbruks fromma. Jag vågar för min del förmena, att våra strävanden böra gå ut på att främja vårt svenska jordbruk så långt som möjligt och därvid icke förbise detaljerna. Jag skulle vilja inbjuda herr Sjöblom och andra intresserade att komma ned till Kristianstad län och där studera en detalj, nämligen vad dessa premielån för gödselvårdens ordnande åstadkommit de senaste åren. Det är en alldeles ofantlig utveckling, som dessa åstadkommit, och jag är livligt övertygad om att ett bifall till motionen om åtgärder från statens sida i föreliggande syfte skulle verka synnerligen kraftigt för vårt svenska jordbruks höjande. Det är alldeles ostridigt, att då det gäller vår landsbygd får man på orter, som legat under kultur sedan många år tillbaka, ändå här och var på åkrarna se många kraftiga stenblock liggande, som det är angeläget att få bort så mycket som möjligt. Detta kan kanske den enskilde jordägaren göra, men så snart som det är fråga om jord under arrende är det i den mån, jag känner till saken, tämligen påtagligt, att dessa stora stenar få bli liggande kvar. Det är alldeles uppenbart, att när det ligger stora stenar på åkern kunna icke moderna redskap och maskiner komma till sin fulla rätt. Vi böra sträva efter att kunna försörja vårt folk. Därför menar jag att för främjande av vårt jordbruks utveckling är det ett intresse av allra högsta art att få en förbättring även härutinnan, och jag tror, att åtgärder i sådant syfte äro väl värda statsmakternas beaktande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. stats-
bidrag till
stenröjning
av odlad jord.
(Forts.)

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Blott ett par ord. Jag känner mig närmast uppkallad av herr Sjöbloms anförande. Han har delvis rätt i vad han sagt angående statsbidrag för jordbruksnäringen, men jag tror, att i den fråga, som nu föreligger, kan det med skäl sättas i fråga, huruvida icke de föreslagna åtgärderna äro lämpliga. Man har ju satt i fråga, exempelvis med hänsyn till det av förlidet års riksdag beviljade höga nyodlingsanslaget, om icke dessa medel hade varit bättre använda därest man mera inriktat sig på en bättre kultur av redan odlad jord, och i här föreliggande fall är det just fråga om förbättring av den redan befintliga åkerjorden.

Med hänsyn till vad herr Sjöblom anförde, att jordbruket icke borde vara ett yrke, som tiggde om hjälp av statsmakterna, vill jag endast erinra om att stenbrytning av redan odlad jord dock är ett företag, som icke är ägnat att enbart inbringa en större vinst åt den brukare, som verkställer stenröjningen, utan det är ett arbete för sekler framåt. Detta bringar väl saken i ett annat läge, och därför kan man med fog ifrågasätta, om icke staten i någon mån bör vara behjälplig. Jag har för min del haft — jag vill icke säga förmånen — men turen att nästan hela mitt liv ha fått arbeta i stembunden jord, och jag vet, hur hinderliga stenarna äro för brukningen och hur kostsam stenröjning är. Man måste ändå besinna, att just den omständigheten, att jorden är stembunden, i väsentlig grad måste försvåra och fördyra arbetet för brukaren, och jag tror, att det, särskilt nu, då man får räkna med oupphörligt ökade arbetskostnader, kan vara en jordförbättring som likaväl förtjänar statsunderstöd som exempelvis utdikning och annat, att man verkligen lämnar någon hjälp för röjning av stembunden åkerjord. Jag ber, herr talman, att få uttala mina sympatier för det föreliggande utskotts-förslaget.

Herr Sävsström: Herr talman! Jag måste bekänna, att jag icke väntat en så lång debatt i detta ärende, men då så blivit fallet, får jag meddela, att jag i likhet med herr Sjöblom anmält min reservation vid detta utlåtande, men utav någon anledning har det icke blivit antecknat. Jag har samma uppfattning som herr Sjöblom, att jag tycker det börjar gå litet för långt, då man kräver hjälp på alla möjliga områden. Vi hava ju här fått en hel massa fonder av olika slag, som skulle vara till gagn för den jordbrukande befolkningen, och det är också min uppfattning, att dessa fonder hava varit och komma att bliva till gagn för jordbruket i vårt land. Då jag nu emellertid reagerar emot detta, är det icke därför, att det allmänna läget nu är bättre, och att vi hava förhoppningar om import av spannmål o. s. v., utan därför att jag tycker, att det börjar gå för långt med alla dessa krav, och det är därför som jag i utskottet ansett mig böra reagera mot desamma. Det är endast detta, som jag här ville hava sagt. Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr R ä f: Ja, herr talman, då man rest i olika delar av landet och sett, hur åkrarna se ut, fulla med stenar, skulle man verkligen kunna vara mycket ledsen över, att icke lantbrukaren haft råd att skaffa bort dem. Men det gäller även de stenar, som icke äro synliga, men likväl ligga så nära jordytan, att det är omöjligt att där fara fram med maskinella redskap. Ett sådant arbete som stenröjning lönar sig icke, det ger ingen direkt inkomst, men det ger en indirekt möjlighet att använda maskinella redskap på ett sätt, som är omöjligt för närvarande på de allra flesta ställen i vårt lands jord. Då man står inför det förhållandet, att det är nästan omöjligt att skaffa tillräcklig arbetskraft till jordbruket, måste vi väl försöka underlätta alla möjligheter att använda maskinella redskap och de maskinella redskapens utveckling har också för närvarande tagit mycket, mycket stora steg framåt. Detta gäller blott skördemaskiner och räfsor, ty de senare kunna användas även i stembunden mark, utan det gäller också motorplogar, som omöjligt kunna arbeta på ett fält, som icke är ganska fullständigt renröjt från allt vad sten heter. och detta icke blott på ytan utan även på ett visst djup. Jag tror, att med hänsyn till det nödvändiga för jordbrukaren att få använda dessa maskinella redskap borde andra kammarens ledamöter åtminstone taga i riktigt allvarligt övervägande, huruvida de icke borde här göra icke så mycket den enskilde svenske jordbrukaren som snarare hela det svenska folket en stor tjänst genom att bevilja vad motionen begär. Jag kan icke tänka mig för övrigt annat än att den skulle bifallas. Jag hade aldrig i likhet med den föregående ärade talaren väntat någon diskussion över denna fråga men däremot mycken sådan under det kommande jordbruksutlåtandet.

Ang. statsbidrag till stenröjning av odlad jord.
(Forts.)

Den förste talaren anmärkte, att värdestegringen på jord under den sista tiden visar, att tidpunkten är mycket olämpligt vald för att komma fram med dylika anslagskrav. Jag vill säga den siste talaren, att den värdestegring, som jordbruket fått på den sista tiden, finns det knappast någon jordbrukare, som tackar något för. Jag har själv blivit uppskattad med några 10,000-tal kronor mera, men jag vet icke, att min förmögenhet stigit med ett enda öre, utan min förmögenhet har sjunkit genom den sista jordvärderingen. Det skall han icke försöka slå i folk, som hava något förstånd åtminstone, att man blir rikare, ifall man blir högre taxerad. Går jag till min nettointkomst under de senaste åren, har den icke på långt när varit så stor som den var t. o. m. innan kriget började. Åren 1913 och 1914 hade jag med samma egendom större inkomster än under de senare åren.

Vidare säger man, att vi icke hava någon, som kan kontrollera detta, men man har väl precis samma möjlighet att kontrollera detta som man hade i avseende å anslagen till nyodlingar för ett år sedan. Samma nämnder, som kontrollera dessa, kunde ju också i detta fall bibehållas eller utvecklas, så att man kunde utöva kontroll.

Så sades det också, att man var rädd för, att de, som fått anslag till nyodlingar förlidet år, skulle använda av detta anslag för att

Ang. stats-
bidrag till
stenröjning
av odlad jord.
(Forts.)

röja bort stenarna, som finnas kvar i dessa nyodlingar. Ja, mina herrar, det vore verkligen önskvärt, om så kunde ske, och om man kunde hjälpa upp den brist, som förefinnes i det anslag, som det är fråga om, ty sanningen är den, som jag en gång förut med exempel uppvisat i denna kammare, att det nyodlingsanslag, som här gick ut, lämnade mycket sämre resultat, sedan man gjort dikningen i fråga, än det skulle hava gjort med föregående arbetspriser, och om man själv bekostat vartenda öre. Det är sanningen om dessa saker.

Då en talare sade, att man skulle taga en annan och rationellare väg, önskade jag verkligen för en gångs skull, att denna andra och rationellare väg föreslogs av män ifrån den sidan; men man ser knappast någonsin någon motion, som pekar in på någon annan och mera rationell väg.

Med ett ord, jag skall be att på det allra livligaste få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Åkerlund: Ja, herr talman, skall man ombesörja, att våra stenbundna åkrar bli fria från sten, skulle man önska, att stembrytningen kunde ske peu à peu, en sten då och en sten då, och då går det för sig. Men skulle *staten* träda emellan här och ombesörja denna sak, blir det sannerligen icke bra resultat. Jag missunnar förvisso icke jordbruket att få all den hjälp, som är möjlig, men man får, som herr Sjöblom sade, icke gå för långt, ty tålmodet kan brista. Herr vice talmannen nämnde, att det här icke var fråga om ett nytt anslag, utan att det gällde att taga av de fonder, som redan funnos. Ja, är det så, då vågar jag påpeka, att på stembunden åker växer i alla fall säd och gräs, men det växer icke säd eller gräs på icke odlad mark, som vi hava sådant överflöd på här i landet. Att taga av de fonder, som äro anslagna för nyodlingar här i landet, och som skola öka tillgången på livsmedel, kan jag för min del icke vara med på. Det tror jag vore i högsta grad olyckligt, och för övrigt är det så ställt här i landet för närvarande, att jordbrukaren har i allmänhet icke smått om pengar, utan det finns goda tillgångar. Blir det sämre tider, och om vi då komma i så stort behov av hjälp för detta ändamål, skulle jag vara den förste, om jag vore olycklig nog att vara med då, att rösta för det. Med den orimligt tyngda, budget som vi nu hava, anser jag, att denna fråga är alldeles obehörigt väckt, och jag ber att få förena mig med herr Sjöblom i hans avslagsyrkande.

Herr Sjöblom: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten, men jag har ett par ord att säga. Jag skulle vilja säga till herr Räf, att han har en ovanlig förmåga att tolka orätt, vad man säger. Jag åsyftade icke alls det upptaxerade värdet av egendomen, då jag sade, att jordvärdet hade stigit, utan jag har sagt, att hela värdet har stigit. Herr Räf vet lika bra som jag, att man betalt priser för jordegendom under de senare åren, så att ingen kunnat drömma där-om. Jag erkänner, att de kunna gå ned igen, men en hel mängd jordbrukare hava blivit så förmögna, att de knappast hava tänkt sig, att de skulle kunna bliva det. Då herr Räf icke blivit så förmögen, är det säkert hans egen skull, att han icke har velat spekulera med sin

egendom, ty då hade han blivit åtskilligt förmögnare. Då folk vill köpa jord till högre priser än jordvärdet och kunna köpa till dessa priser, tycker jag för min del, att det är så mycket orimligare att de sedan komma till staten och vilja hava hjälp att sätta denna jord i stånd genom borttagande av stenarna.

Ang. statsbidrag till stenröjning av odlad jord.
(Forts.)

Det var någon talare, som lade i min mun, att jag hade ansett, att jordbruket behöfde skydd. Ja, jag sade: »om jordbruket behöfver skydd», och det är en väsentlig skillnad. Det är en sak, som icke är utredd, och ännu mindre utrett är det, i vilken grad jordbruket behöfver skydd för att kunna bära sig. Det är därför, som icke herr Räf från min sida kan vänta något förslag i den vägen på rak arm. Emellertid är det för mig fullkomligt ofattbart, hur landets jordbruk skall kunna fortgå på den vägen med anslag till allt möjligt, ty herrarna skola väl ändå icke inbilla sig, att staten skall lämna pengar till allting, som kan göras för jordbruket, utan att staten så småningom kommer att vilja hava ett finger med, huru denna jord skötes och huru pengarna användas, med andra ord, ställa jordbruket under en kontroll, som säkerligen jordbrukarna minst av alla skulle önska sig. Detta bleve en given konsekvens av dessa vägar, som man nu vill slå in på; men jag är icke säker på, att detta skulle vara till nytta för jordbrukarna eller till nytta för landet. Jag har således alla skäl, herr talman, att vidhålla mitt yrkande.

Herr Olsson i Broberg: Jag hade icke deltagit i utskottets behandling av denna fråga, men därest jag så gjort, skulle jag obetingat ställt mig på utskottsmajoritetens sida. Jag kan icke se annat än att det här gäller en jordförbättringsfråga så god som någon annan. Jag tänker icke så mycket på de egendomar, där stenen i åkarnas lägger hinder i vägen för begagnande av maskinella anordningar — det är de större egendomarna, och de reda sig nog ändå — men jag tänker på de små fattiga jordbrukarna, som sitta i karga bygder med sina jordbitar översållade av sten, vilken hindrar dem att bruka jorden och taga den skörd på denna lilla areal, som de kunde göra, därest stenen bleve avröjd.

Jag förvånar mig mycket över herr Sjöbloms uppträdande i denna fråga. Han skall ju vara en framstående representant för jordbruket och sitter som styrande medlem i en organisation för jordbrukets befrämjande. Är det sådana herrar, som skola hjälpa oss ifråga om förbättringen av vårt jordbruk, tror jag, att man får belägna det gamla ordspråket, att vi få be Gud bevara oss för den hjälpen. Nu hör jag, att en annan sakkunnig på jordbruksrådet, skolläraren Kristensson från Göteborg, begär ordet för att bemöta mig och det må vara riktigt, att så sker. Men jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på, vart det tenderar, när man talar om att hjälpa vårt jordbruk och höja jordbrukskulturen. Det talas icke om, att detta är en angelägenhet för landet, att man ökar produktionen, utan det är *jordbrukarna*, som man här skulle gynna oskäligt. Det är på det sättet det låter, när förslag framläggas till åtgärder för att

Ang stats-
bidrag till
stenröjning
av odlad jord.

(Forts.)

göra jordbruket bärkraftigt och för att hålla folket kvar vid jordbruket, så att vår modernäring skall kunna utvecklas till gagn för landet.

Jag ber, herr talman, att på det varmaste få yrka bifall till föreliggande utskottsförslag.

Herr Kristensson: Då jag begärde ordet, var det icke alls därför att jag i någon mån är sakkunnig på jordbruksområdet utau tvärtom för att det måtte höras en röst från det håll, som står utom jordbruksnäringen. Jag fruktar, att om herrar jordbrukare gå fram i likhet med föregående talare, kan det en dag komma ett bakslag för jordbruket, som kanske för dess näringsutövare blir allt annat än angenämt. Man får därför i debatten gå fram med förnuft och varsamhet.

Det är icke rimligt att begära, att staten skall plocka bort stenen på åkrarna. Det vore bättre, om jordbrukarna upprättade något slags inbördes försäkring för att kunna betala bortforslingen, när de i alla fall få behålla värdet av den förbättring, som sker, ty såvitt jag är riktigt underrättad, får staten mycket litet av den saken ännu. Jag ber att få yrka avslag på utskottets förslag.

Herr Andersson i Milsmaden: Herr talman! Med anledning av denna långa debatt har jag blivit uppkallad att säga några ord. Man har under kristiden sett, att vi haft för litet av livsförnödenheter, och därför anser jag, att man bör ställa det så, att vi kunna producera så mycket som möjligt. Vad beträffar den här stembrytningen, som det är tal om, har jag varit i tillfälle att se många lantbrukare bryta sten. Det går inte så fort, som herr Säfström sade, utan det låter vänta på sig, och det blir för övrigt så oerhört dyrt, att man inte kan med nuvarande höga priser utföra detta arbete, utan det är bäst att låta stenen ligga, som den ligger, och taga den skörd på åkrarna man kan få. Jag tycker verkligen, att staten borde understödja lantbrukarna i detta fall, ty modernäringen behöver upphjälpas, alldenstund den ger för litet avkastning. Därför anser jag i likhet med flera föregående talare, att vi böra gå med på det föreliggande utskottsförslaget, till vilket jag ber att på det kraftigaste få yrka bifall.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av herr Kristenssons yttrande. Han säger, att det »icke är rimligt, att staten skall plocka bort stenen på åkrarna». Ånej, den som har brutit sten i sina dar vet, att han får möda sin egen rygg och sina egna krafter, om det skall bli något av. Men man vet också, vad det kostar och kommer att kosta med de arbetslöner, som nu införts. Jag tycker därför, att det är lika välbehövt, att man därvidlag kunde få litet understöd, som det är i många andra fall. Herr Kristensson funderade på något slags försäkring eller vad det kunde vara för att lösa frågan. Jag skulle vara talaren tacksam, om han kunde finna ut den försäkringsform,

varigenom man kunde få hjälp till att få bort stenen, men jag tror, att frågan är olöslig såväl för jordbruksakkunnige som för icke sakkunnige. Det gäller här att åstadkomma ett arbete, vilket — jag betonar det ännu en gång — visserligen i någon mån kommer den, som utför detsamma, till nytta under den tid han har jordbruket, men som också blir alla kommande generationer, som driva det jordbruket, till nytta, och därför tror jag, att det i föreliggande fall mera än i många andra är befogat, att staten ingriper. Det är här fråga om ett arbete för sekler framåt, och därför är det synnerligen berättigat, att staten lämnar understöd till detsamma.

Ang. statsbidrag till stenröjning av odlad jord.
(Forts.)

Herr Hallén: Jag känner mig något uppmuntrad av herr Kristenssons mod att taga till orda i detta ämne, som jag icke alls behärskar, men det finns vissa samhälleliga synpunkter att framföra även för den, som icke är det ringaste sakkunnig på jordbruksområdet. Det är icke bara den nära till hands liggande reflexionen, att man tycker, att det är besynnerligt, att staten skall hjälpa till med att få bort stenarna ur de enskilda jordägarnas åkrar — lika gärna kan man begära statsbidrag till avlöning av ladugårdspigor eller drängar med den motiveringen, att lönerna stegrats, så att det för många jordbrukare hart när är omöjligt att betala sådana löner. Men den synpunkt jag ville föra fram är att åtskilliga jordbrukare borde med en viss ängslan se den politik riksdagen slår in på, med bidrag i sådan form, som det nu är fråga om, ty när det gäller alla andra statsbidrag, är förutsättningen för dem, att staten får någonting att säga till om i de företag, som skola understödjas. Jag tänker särskilt på skolväsendet. Följden måste här bli, om man skall fortsätta med denna politik — jag anser det åtminstone från socialistisk synpunkt vara ett självklart villkor — att staten får kontroll över den jord, som den hjälper till att förädla. Samhället måste ha rätt att kontrollera, att icke jorden blir spekulationsobjekt, som får användas såsom andra värden, med vilka man ansvarslöst kan spekulera. Likaledes är det andra konsekvenser, som här kunna framdragas.

Jag tar ett exempel från mina egna bygder, där under senare år man lagt om jordbruket så att man slutat upp med kreaturskötsel och i stället lagt sig på hästavel. Följden har blivit, att stora industriområden blivit utan möjlighet att få lantbruksprodukter, särskilt mjölk, under det däremot sådana jordbrukare kunnat göra sig stora vinster, men jordbruket har ur rationell synpunkt gått alldeles tillbaka. Om man tänker sig, att en ägare fått sin jord, som varit stenbruten och karg, genom statens ingripande mera lättkultiverad, då må man fråga sig: skall han då få bibehålla samma okontrollerade rörelsefrihet både beträffande det sätt varpå han sköter sin jord och det sätt varpå han över huvud taget erhåller avkastning från den? Jag tror, att man från jordbrukarehåll i sådant fall hänger sig åt farliga illusioner. Därför vore det, tycker jag, ur deras egen synpunkt en sak som tål att tänka på, om man skall slå in på en väg, som till slut måste draga den konsekvensen med

Ang. stats-
bidrag till
stenröjning
av odlad jord.
(Forts.)

sig, att det allmänna också får mera att säga till om i fråga om denna jord, både vad där produceras och hur den skötes. Staten gör sig i själva verket till partiell delägare av den jord, som den på det sättet är med om att framskapa. Det tycker jag vore ett perspektiv, som ur jordägaresynpunkt icke vore tilltalande. Jag ber att få biträda yrkandet om avslag.

Herr Magnusson i Skövde: Herr Hallén måtte tydligen hysa den föreställningen att en ladugårdsjungfru stannar ofantligt länge i tjänsten, då han kan anställa en sådan jämförelse som att kräva statsbidrag för sådana. Jag har däremot nyss betonat, att det nu föreligger en fråga om arbete som bär frukter för generationer igenom. Ja, den jämförelse, som herr Hallén anställt, haltar icke blott på ett ben, utan den haltar på bägge benen.

Han talade något om, att om vi skulle kräva sådana här bidrag, skulle vi givetvis få finna oss i att staten också kunde å sin sida kräva en permanent kontroll över jorden och över huru man använder densamma. Jag förstår mycket väl, att man från håll, som herr Hallén företräder, nog gärna vill låta den tanken framskynta och komma till utförande, men å andra sidan vad här ifrågasättes är ju ingenting annat än att något utsträcka de bestämmelser, som förut tillämpats i fråga om odlingsbidrag och i fråga om täckdikningsbidrag o. dyl. Där har ju staten en viss medverkan vid planläggningen av arbetet och kontrollen över arbetets utförande men har sedan kunnat släppa denna kontroll och överlåta åt den enskilde att fritt bruka sin jord, och jag tror icke, att någon ens från det »jordbrukssakkunniga» håll varemot jag nu vänder mig kan våga det påståendet, att de bidrag, som staten i sådana fall lämnat varit till skada för jordbruket eller landet i sin helhet. Jag tror, att när brukaren själv utför det tyngsta arbetet och staten blott lämnar honom en liten hjälp till underlättande av dessa dryga arbeten att föra undan för ett rationellt bruk hindrande stenar, det kan lämnas åt våra jordbrukare själva att sköta sin jord okontrollerat, utan att staten för framtiden behöver kräva någon kontroll för det lilla bidrag, som den kan komma att lämna. I varje fall kommer den drvgaste kostnaden och det tyngsta arbetet att påvila på den enskilde brukaren av jorden.

Herr Åkerlund: Om staten ägde obegränsade tillgångar och kunde lämna anslag i vilken utsträckning som helst, så vore det en annan sak. Jag tror, att det ändock kommer att bliva mycket dyrt. Nu är det visserligen icke fråga om något sådant anslag för detta, utan fråga om att taga ur dessa fonder, som äro avsedda för andra ändamål, och använda härför.

Jag kan för min del icke förstå de herrar, som nyss talade om, att jordvärdet skulle stiga så ofantligt genom stenbrutning. Ja, det stiger något, men stiger icke närmelsevis mot kostnaden, och jordbruket skulle väl i vårt land gå vida mera framåt och vida hastigare framåt, om man använde de pengar, som äro anslagna, till

nyodlingar för att få ny mark och nya skördar än att plocka bort en massa sten på åkrar, som redan äro odlade. För resten finns det mycket stora arealer odlad mark i vårt land av usel beskaffenhet, som är orimligt bemängd med sten. Skulle man hava bort den, är jag säker på, att det skulle kosta tusentals kronor tunnlandet och kanske icke inbringa mera än 10 kronor om året. Nej, vi få lov att något litet tänka på, hur vi skola förbättra vårt jordbruk och föra det framåt. Sådana där saker få vi sköta själva. Är det fråga om nyodlingar och utdikningar, som kunna främja våra tillgångar på födoämnen i vårt land, då är det tid för staten att träda emellan både nu och framdeles.

Ang. statsbidrag till stenröjning av odlad jord.
(Korin.)

Herr Lindvall: Herr talman! Här är icke fråga om ett visst anslag för borttagande av sten, utan endast om en utredning i vad mån och på vad sätt ett sådant anslag skulle kunna beviljas, och detta kunna väl herrarna vara villiga att unna oss jordbrukare. Sedan då saken blivit utredd och kommer tillbaka till kammaren, kunna herrarna lämpligen diskutera om att avslå en sådan framställning. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Herrarna skola icke vara så synnerligen otåliga, det blir högst ett par minuter!

Jag trodde verkligen icke, att diskussionen i denna fråga skulle bli så djupgående och blotta så skarpa motsättningar, som här visat sig. Det har givits goda skäl för båda sidornas åsikter, det vågar jag påstå, om man ser den här frågan isolerad. Men när vi jordbrukare så tydligt förstå, att man på motsidan mycket skarpt går emot den tankegång, som ligger under denna motion, tror jag vi hava skäl att göra oss den frågan: är denna sak av det värde för oss att gå fram så skarpt? Det kan, mina herrar, bli större frågor, det kan bli frågor, där det gäller vårt jordbruks vara eller icke vara — då få vi slå vårt slag och slå det så starkt vi kunna. Detta är ingen sådan stor fråga, och då hoppas jag också och tror, att om vi visa tillmötesgående på denna punkt, man icke kan kasta oss det i ansiktet, att vi blott söka tillfällen att plocka anslag till oss på alla möjliga områden. Då kanske vi vinna litet mera gehör, när det gäller livsfrågor för vår näring. Jag vill därför på det hjärtligaste uppmana herrarna, som hålla så starkt på detta utskottsutlåtande och denna motion, att det är skäl att de, innan voteringen kommer, ändock tänka sig för, att om man i sådana saker skulle gå fram på sådant sätt, kan det bliva oss jordbrukare ytterst dyrt, när det gäller våra verkliga livsfrågor. Jag har intet yrkande.

Herr vice talmannen Hamilton: Herrarna synas vilja göra denna fråga till en synnerligen stor fråga, och det är den icke. Här gäller det icke, huruvida staten över huvud skall understödja jordbruket genom att lämna bidrag till nyodling eller förbättring av jorden, i synnerhet bland småbrukare, utan allenast att få till stånd

Ang. stats-
bidrag till
stenröjning
av odjad jord
(Forts.)

en utredning rörande ändrade bestämmelser för de redan nu bildade fonderna och beviljade anslagen, så att de skulle kunna komma till mera effektiv användning än nu är fallet. Jag ber herrarna icke göra frågan större än den verkliga är.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Sedan votering emellertid begärts samt herr vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, blev nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Voteringen utvisade 57 ja, men 69 nej, vid vilken utgång kammaren således avslagit såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

§ 15.

Angående
beredande av
belöningar åt
vissa jord-
bruksarbetare.

Vidare förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av belöningar från det allmännas sida i ökad utsträckning åt jordbruksarbetare, som under viss tid haft ständigt sysselsättning inom jordbruket.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 128, hade herr *Olsson* i Berg *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, i vad mån och på vad sätt belöningar från det allmännas sida åt jordbruksarbetare, som under viss tid haft ständigt sysselsättning inom jordbruket, i större utsträckning än som nu skedde borde komma till stånd, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade herrar *Larsson* i Bondarve och *Ericson* i Obergå reserverat sig.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

*Angående
beredande av
belöningar åt
vissa jord-
bruksarbetare
(Forts.)*

Herr Larsson i Bondarve yttrade: Som synes av utskotts-
betänkanudet, har jag reserverat mig mot utskottets förslag, och jag
skall nu med några få ord angiva några skäl för denna min stånd-
punkt.

Det förhåller sig ju så, att jordbrukarebefolkningen alltjämt
minskas och städernas folkmängd samt befolkningen vid industrien
ökas, — jag behöver icke framdraga några siffror för att visa detta,
ty detta är ju för oss alla en känd sak. Då frågar jag mig: är det
för landet nyttigt, att så sker? Jag tror det icke. Vi ha under dessa
kr.sår fått erfara motsatsen. Hade jordbrukarebefolkningen hållit
jämna steg ned befolkningen för övrigt här i landet och ökats i
samma grad som denna, så är det min fulla övertygelse, att krisären
hade för oss varit behagigare och icke på långt när så svåra i för-
sörjningshänseende som de nu varit.

Jag är nämligen av den övertygelsen, att det finnes så mycket
jord i vårt land, att vi skulle kunna föda oss själva och icke behöva
vara beroende av andras gunst och nåd för att få våra oundgängliga
livsförnödenheter, om det blott funnes tillräcklig arbetskraft att
bruka denna jord. Det är detta som fattas; och jag tror, att detta
missförhållande icke kommer att upphöra utan fortfara så länge stats-
makterna icke försöka råda bot däremot på något sätt. Nu har en
del av kammarens ledamöter anhängit om utredning i denna, efter
mitt förmenande, viktiga fråga och hänvisat till en väg, som man
borde så in på. Om denna är den rätta vägar jag icke avgöra, men
jag tror dock, att den vägen icke skulle vara oöverkomlig. Det kan
även tänkas andra vägar, som kunde leda till samma mål. Jag tän-
ker t. ex. på upplåtelse av jord i en eller annan form på billiga vill-
kor till en trogen och flitig jordbruksarbetare.

Jag tror emellertid, att statsmakterna förr eller senare skola
komma till insikt om nödvändigheten av att något bör göras för att
hämna flykten från landet, det må ske på det ena eller andra sättet.

Jag hade icke tänkt att ingå på någon kritik av utskottets ut-
låtande, men jag kan dock icke underlåta att fästa kammarens up-
märksamhet på, att utskottet både i fjol och i år har instämt i mot o-
närernas uppfattning, att det icke är bra som det är. Utskottet sä-
ger nämligen i sitt fjolutlåtande: »Utskottet anser det visserligen
önskvärt, att åtgärder vidtagas för att draga arbetare till jordbru-
ket», och på ett annat ställe säger utskottet: »Det synes utskottet
visserligen möjligt att den föreslagna åtgärden skulle draga arbetare
till jordbruket samt förhindra jordbruksarbetarnas övergång till in-
dustrien.» Men oaktat dessa uttalanden kan utskottet dock icke
heller nu vara med om motionen. Det säger nämligen bl. a., att detta
icke bör ske på konstlade vägar. Jag kan icke inse, att den väg vi
här föreslagit, är mera konstlad än en hel del andra saker vi besluta
om här i riksdagen. Jag tycker, att denna fråga är så viktig, att en
utredning i den samma icke skulle vara skadlig utan tvärtom av
största gagn. Skulle utredningen emellertid visa, vilket jag icke tror,

*Angående
beredande av
belöningar åt
vissa jord-
bruksarbetare.
(Forts.)*

att ingenting kan göras åt saken, så kan det ju icke hjälpas. Man har åtminstone försökt visa en god vilja att avhjälpa ett missförhållande, som nu existerar.

På grund av det anförda skall jag be att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till motionen.

Herr talmannen, som under herr Larssons i Bondarve anförande återtagit ledningen av förhandlingarna, gav härpå ordet till

Herr Ericson i Obergå, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I denna sak, som här är fråga om och nu skall av denna kammare avgöras, kan jag för min del ej dela utskottets uppfattning eller gå med på ett avslagsyrkande av motionen. Utskottet erkänner, att motionärernas här föreslagna åtgärd, genom att lämna belöningar till jordbruksarbetare i viss mån kan leda till vad motionärerna åsyfta, nämligen att draga arbetskraft till jordbruket. Men i samma veva som utskottet erkänner detta, så skall som alltid de små och stora i samhället komma på tal; så ock här. Nu är det småbrukarna, som skulle bli lidande, om en och annan jordbruksarbetare här och var i landet skulle få en liten skärv såsom uppmuntran för långvarig och trogen tjänst. Kan detta egentligen vara ett skäl för avslag? Jag tror det icke. För övrigt, så få småbrukarna redan nu premier av staten för välskötta småbruk. Om det nu beslutas att genom en skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning i denna sak, så förmodar jag, att denna utredning tydligt skulle giva vid handen, att det verkligen blir arbetarna, som skulle få fördelarna av denna belöning, och ej jordbrukare, som äro i behov av lejd arbetskraft, såsom utskottet tycks vilja fastslå. Detta kan väl ej vara motionärernas mening.

Jag vill i detta sammanhang göra ett uttalande till protokollet, att det ej bör fastslås, att en jordbruksarbetare nödvändigtvis bör ha tjänt hos en och samma husbonde eller vid samma gård under så och så många år, utan premier borde eller torde kunna erhållas oavsett detta, blott en arbetare oavbrutet varit anställd vid jordbruket under en viss föreskriven tid. Blevde så fallet, skulle detta taga bort den nära till hands liggande tanken, att arbetsgivaren skulle kunna till egen fördel utnyttja den till arbetaren utlämnade välförtjänta belöningen. Konkurrensen om arbetskraften kunde då vara fri jordbrukarna emellan, och arbetaren kunde utan att gå miste om sin belöning antaga tjänst eller anställning hos den, som vore villig att giva honom de största fördelarna och att möjliggöra den största betalningen för hans arbete.

Då utskottet anser, att det vore önskvärt att draga arbetskraft till jordbruket och även medgivit, att det här föreslagna sättet leder dit, varför då ej gå med på en utredning av denna fråga? Utskottet säger här i motiveringen, att detta är ett konstlat sätt, och därför kunna vi icke gå med på motionen. Andra vägar måste sökas för att nå detta mål, men vilka andra vägar? Här framhålles, att jordbruket bör göras mera ekonomiskt bärkraftigt. Ja, det kunna vi alla

jordbrukare vara med om, men hur skall detta ske och på vad sätt skall detta mål nås? Alla konsumenter vilja ju ha livsmedlen så billigt som möjligt och ej till högre pris, än som betingas på den allmänna marknaden. Ja, det blir en sak, som de för detta ändamål nu tillsatta kommissioner och kommittéer få utreda. Det är ju nämligen så, att allting både möjligt och omöjligt nu skall genom kommittéer utredas. Varför då icke begära en utredning, huru och på vad sätt de behövande jordbruksarbetarna, som i ur och skur måste fullgöra sitt ofta nog så långa, mödosamma och tunga arbete, för att folket skall få bröd att äta kunna såsom en ringa erkänsla för detta deras arbete erhålla en liten belöning? Det kan hända, att en sådan utredning ger vid handen, att möjligen andra vägar, än som av motionärerna föreslagits, kunna tänkas och beträdas. Detta betyder mindre, blott det målet nås, som här är fråga om. Och jag tror, att det från självförsörjningssynpunkt sett är lyckligast, om vi i dag fatta ett beslut, som leder dit motionärerna syfta.

*Angående
beredande av
belöningar åt
vissa jord-
bruksarbetare.*

(Forts.)

Med dessa ord, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till motionen.

Vidare anförde:

Herr vice talmannen *H a m i l t o n*: Herr talman! Jag erkänner att lantarbetarfrågan är ett synnerligen stort spörsmål, som kräver sin lösning, och att lantarbetaren i många fall har en vida sämre ställning beträffande avlöningen i allmänhet än industriarbetaren, och man har svårt att förstå, varför han skall ha mindre betalt för sitt arbete härvidlag än denne senare; men frågan löses icke på sätt motionärerna angivit.

Såvitt jag förstår, vilja motionärerna genom konstlade medel, genom statshjälp, binda arbetarna vid jordbruket, och det finner jag för min del icke lämpligt. Arbetarna böra visserligen ha sin belöning för långvarigt arbete hos en arbetsgivare, men då bör detta vara arbetsgivarens egen sak att därvidlag se till, att arbetarna få lämplig ersättning.

Nu svarar man, att jordbruket icke kan nöjaktigt betala sina arbetare. Ja, mina herrar, då få vi försöka ordna det så, att jordbruket kommer i en mera bärkraftig ställning och att detsamma även kan tävla med industrien beträffande arbetskraften. Det är naturligtvis det enda riktiga. Det är också till detta, som jordbruksutskottet hänvisar. Under den föregående debatten uttalades, att jordbrukarna icke böra hos staten tigga om hjälp för att uppehålla sin näring. Det är fullkomligt riktigt. Jordbruket måste självt taga hand om frågan och, såvitt man över huvud vill ha något jordbruk i vårt land, sättas i den ställning, att det kan tävla med industrien, så att lantarbetarna beredes lika bra avlöning som industriarbetarna.

Om man biträder motionärernas förslag härutinnan, så kommer det statsanslag, som skulle utdelas, huvudsakligen att tillfalla det stora och medelstora jordbruket eller det jordbruk, som avlönar sin arbetskraft. Men det finnes ett annat jordbruk, och det utgör den

Angående
beredande av
belöningar åt
vissa jord-
bruksarbetare.

(Forts.)

större delen av vårt lands jordbruk, nämligen småbruket, där familjen själv sköter jorden, och familjemedlemmarna skulle icke komma i åtnjutande av föreslagna statsunderstöd. Däri ligger en orättvisa. Jag tror också, att om vi slå in på den väg, som motionärerna tänkt sig, så skulle detta komma att av staten kräva oerhörda belopp. Vi veta ju, att lantarbetarna — jag erinrar mig icke med säkerhet siffran — utgöra något hundra tusental, och om dessa lantarbetare skulle få premier av staten, ja, då finge, om denna premiering skulle ha någon effektiv verkan, räknas med anslag, som skulle uppgå till några tiotals miljoner kronor. Äro herrarna beredda härtill? Jag håller även före, att om man genom så konstlade medel, som här föreslagits, söker bereda jordbruket billig arbetskraft, liknande anspråk också komma att uppställas av vissa mindre bärkraftiga industrier. Man vet ju, att även bland industrien finnas mindre bärkraftiga företag, och dessa skulle då säkerligen komma med samma anspråk.

Jag tror för min del, att det vore högst olämpligt, om jordbrukarna skulle sätta i fråga, att jordbruket skulle i förevarande fall erhålla ett understöd av staten, och till samma resultat har också utskottet kommit. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sköld: Herr talman! Då jag är representant för en landsända, där det finnes mycket lantarbetare, och jag där varit i tillfälle att se de usla villkor, under vilka lantarbetarna leva, så är det klart, att jag har ett visst intresse av lantarbetarefrågan och att jag tillmäter denna fråga en synnerligen stor betydelse.

Jag vill emellertid säga, att detta sätt att lösa lantarbetarefrågan, att giva statspremier åt jordbruksarbetarna givetvis icke är någon lösning. Det betyder ingenting annat än att staten skulle hjälpa lantbrukarna att betala löner. Det är tydligt, att om lantarbetarna kunna förespeglas en viss förtjänst, en viss ekonomisk fördel från statens sida, så måste detta inverka på de löner, som från jordbrukarnas sida komma att erbjudas lantarbetarna. Och som stöd för denna min mening kan jag åberopa en stor auktoritet, som brukar vara mycket godtagen inom högerkretsar, nämligen professor Cassel. Han har kommit till detta resultat angående likartade problem i en uppsats i en liten bok om socialpolitik, till vilken bok jag hänvisar herrarna.

Det talas så oändligt mycket om flykten från jordbruket, och jag vill icke förneka, att en sådan flykt existerar. Statistiken bevisar det. Det har visat sig, att från år 1870 fram till år 1910 har jordbruksbefolkningen sjunkit från 72 till 48 procent, eller med nära en tredjedel. Det hände sig för en tid sedan, att jag kom att syssla med Sveriges officiella statistik och blev intresserad för vissa spörsmål. Jag fann då, att det svenska jordbruket sedan år 1866 och fram till år 1913, alltså en tidpunkt, som ligger före världskrigets utbrott, utökade arealen av åkerjord med en tredjedel. Det har vidare drivit upp sin avkastning per enhet till en förut oanad höjd.

Jag kan peka på att t. ex. spannmålsproduktionen har per enhet stigit från 1866 till 1913 med omkring 120 procent, och det är dock en obetydlig stegring, jämförd med andra produktionsgrenar, t. ex. rotfruktsodlingen, ladugårdsskötseln och sockerbetsodlingen. Med andra ord: under den tid, då lantbruksbefolkningen minskats med en tredjedel, har det svenska jordbruket haft en storartad utveckling, har det haft kraft både att exploatera allt större åkerareal och att öka avkastningen per enhet.

*Angående
beredande av
belöningar åt
vissa jord-
bruksarbetare.*

(Forts.)

Men då frågar man sig: i vad sammanhang står då jordbrukets avkastningsförmåga till flykten från jordbruket? Borde det icke ha varit på det sättet, att jordbrukets avfolkning nedbringa lantbruksavkastningen? Men tack vare avkastningens stegring har det blivit mera arbete att utföra inom jordbruket nu än 1866. Men vem utför detta arbete, när folket går sin väg, när det flyr till städerna och industrien? Svaret ger sig självt. Det är maskinerna och den tekniska utvecklingen, som åstadkommit detta. Och, mina herrar, saken ligger i själva verket på det sättet. Den ligger icke så, som man från lantbrukarehåll vill låta påskina, eller att det skulle vara industrien, som suger till sig arbetskraft, så att jordbruket blir utan, utan den ligger fast mera på det sättet, att jordbruket har en begränsad utvecklingsförmåga och kan icke utökas utöver en viss bestämd areal, och när på samma gång maskinerna utföra en allt större del av arbetet, blir den mänskliga kraften överflödig. Jordbruket stöter från sig arbetarna, och då är det en välsignelse, att industrien befinner sig i en sådan utveckling, att den kan taga till sig alla sådana personer, som bli brödlösa inom jordbruket.

På det sättet tror jag, att frågan ligger. Jag har blivit bestyrkt i denna min uppfattning genom alla möjliga undersökningar. Det är klart, att de statistiska resultaten äro mycket problematiska och man kommer icke tillräckligt nära verkligheten, men de äro dock tillräckligt noggranna för att man skall få en uppfattning om själva utvecklingsgången.

Nu skulle man kanske vilja komma och säga: huru skall man då kunna förklara den faktiskt existerande arbetslösheten inom jordbruket? För min del har jag svårt att tro på den faktiska förekomsten av denna brist, om man tar landet i dess helhet. Det är mycket möjligt, att inom vissa lokalteter i Sverige det finnes en verklig brist på arbetskraft, medan det å andra sidan finnes överflöd på arbete inom andra delar av landet, men den verkliga bristen är väl den, som hänför sig till säsongarbetet, och det är väl ingen människa, som tror, att man skapar en stabil och bofast befolkning på grundval av några veckors säsongarbete. Man kommer kanske också att påstå, att jordbruket förlorar de allra bästa av arbetarstammen, och att det är underkvalificerad arbetskraft, som finnes kvar. Detta kan vara sant, men det beror icke på att den överkvalificerade arbetskraften går sin väg, utan det beror på att lantbruket tar underkvalificerad arbetskraft för att få sin arbetskraft så billigt som möjligt. Man söker att betala så låga löner som möj-

Angående
beredande av
belöningar åt
vissa jord-
bruksarbetare.

(Forts.)

ligt, och då är det klart, att man får underkvalificerad arbetskraft: man anser sig icke ha behov av bättre.

Mina herrar, såvitt jag kan förstå, finnes det bara en utväg att lösa lantarbetarefrågan, och denna enda utväg är att höja lantarbetarna till en högre och bättre ställning och sätta lantarbetarna i samma ställning som industriarbetarna, så att man tager bort dessa klasskrankor, som vila på lantbruksarbetarna, upphäver tjänstehjonsstadgan och över huvud ger lantarbetarna föreningsrätt och möjlighet att på detta sätt driva upp sina löner. Och att man på detta sätt höjer lantarbetarnas levnadsstandard betyder icke bara, att lantarbetarna komma att stå högre, utan det betyder i själva verket, att det svenska jordbruket kommer på ett högre plan. Ty på samma gång som lantbrukarna drivas att betala högre löner, på samma gång skall lantbruket tvingas att med användande av alla krafter nå den högsta tänkbara utveckling, så att man kan få lantbruket nå en så hög ståndpunkt som möjligt. Då kommer kanske den tidpunkt, då man kan få ett verkligt tidsenligt jordbruk på samma gång som en välmående, kraftig och väl kvalificerad lantarbetarrestam inom det svenska jordbruket.

Herr talman! Med stöd av vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sjöblom: Herr talman! Jag kan i stort sett instämma med den siste ärade talaren, nämligen i vad han anförde i slutet av sitt anförande. Jag tror för min del, att den väg, som här i motionen föreslagits, är rakt motsatt den, som man bort avvända sig av för att vinna det i motionen åsyftade målet. Ty här är det väl ändå på det sättet, att det icke är möjligt att genom ett sådant premiesystem lösa lantarbetarfrågan ens i någon mån, ehuru jordbruksutskottet varit välvilligt nog att antyda något sådant. Jag hade det stora nöjet, om man vill kalla det så, att inom lantbrukssällskapet i höstas bli ledamot av en kommitté för utredning av lantarbetarfrågan, och där sutto flera, efter min uppfattning, dugande och erfarna män, som voro lantbrukare, större och mindre, men det var ingen, som kom på den befängda idén att ens till någon del söka lösa lantarbetarfrågan såsom problem genom att gå den väg, som här framhållits.

Nu har i kammaren, med stöd av kommittébetänkandet i lantbrukssällskapet, väckts motion av herr Lindman m. fl., vari yrkas en allmän utredning av lantarbetarfrågan såsom fråga i stort. Jag tror, att riksdagen gjorde klokt i att vänta, tills denna fråga kommer före på riksdagens bord, och bifölles denna, då kunde det bli någon mening med detta. Men att här i riksdagen beslöta en utredning, att drängar och pigor skulle komma att erhålla premier ungefär på samma sätt, som sker med vår boskap f. n., det tror jag är att kräva något, som denna fråga icke är förtjänt av och icke betjänt med. Den enda möjliga vägen att lösa lantarbetarfrågan är att bereda lantarbetarna just de förklar, som andra människogrupper i samhället ha kunnat få på olika områden, såsom beträffande

t. c.x. bostadsfrågan, lönefrågan, bildningsmöjligheterna och allt annat, som här kunde uppräknas.

Jag skall, på grund av att en mera omfattande och enligt min uppfattning betydelsefullare motion kommer att framläggas på kammarens bord under denna riksdag, be att få yrka avslag på denna obetydliga motion och bifall till utskottets hemställan.

*Angående
beredande av
belöningar åt
vissa jord-
bruksarbetare.*
(Forts)

Herr Carlström: Herr talman! Det utskottsutlåtande, som nu föreligger till behandling, är i viss mening av samma syfte som det föregående. Det avser nämligen ett försök att hålla arbetskraften, folket, kvar vid jordbruket, som det heter. Nu förstå vi, av den utgång, som den nyss föreliggande frågan fick, att ingen utsikt finnes för att detta förslag skall gå igenom här i kammaren. Man får väl på grund av denna utgång antaga, att det är på felaktiga vägar man sökt komma fram, då man tillgriper de åtgärder, som det här är fråga om. Jag kan icke underlåta att bekänna, att jag för min del icke heller tror, att detta är rätta vägen. Det hjälper icke, om jordbruket och jordbruksklassen få staten att genom nådegåvor på ena eller andra sättet ingripa. Det är icke den rätta vägen. Däremot kunde detta leda till att den uppfattningen gjorde sig gällande hos andra klasser och hos konsumenterna, att jordbruket får så mycket hjälp av staten, att man behöver icke taga hänsyn till huru det för övrigt är ställt med denna näring i förhållande till andra näringar, ekonomiskt sett. Men det är just den saken, som jag tror bör utredas. Herr Sjöblom sade, att vi måste gå andra vägar för att nå målet. Jag skall be att få ta fasta på detta. Vi måste gå andra vägar, vi måste gå sådana vägar, att det blir klart för vårt folk, huruvida jordbruket kan bära sig under normala tider. Jag tillfogar ordet normala, ty under den tid som nu är erkänner jag, att jordbruket bär sig ganska bra. Men under den tid, som kommer, blir det säkerligen så som det var före krisen, att det blir svårt för jordbruket att bära sig. Därför skulle jag vilja säga, att vad som bör göras är att Sveriges folk får klart för sig, att jordbruket bör komma i en sådan ställning till industrien och andra näringar, att det verkligen blir möjligt att ge arbetarna så pass bra betalt som det är nödvändigt för att hålla dem kvar vid jordbruket.

Med anledning av herr Skölds yttrande skulle jag vilja säga några ord. Herr Sköld tycktes veta, huru saken ligger på detta område, och han påstod, att beträffande arbetsbristen det icke var så farligt med den saken. Under kristiden har det visserligen varit så, att tillgången på arbetskraft inom jordbruket har varit jämförelsevis god, men efter kristiden, den tid, som kommer, skall det säkerligen visa sig, att det blir svårt att hålla denna arbetskraft kvar. Varför? Ja, det är en hel del skäl, som härvid spela in, men den huvudsakliga anledningen är kanske, att bönderna och lantbrukarna icke kunna betala så höga löner till sina arbetare som industrien och andra näringar kunna göra. Detta torde vara kardinalpunkten. Vi måste söka att hjälpa upp jordbruket, vi måste söka att ställa det så, att jordbruket blir jämställt med andra näringar.

Angående
beredande av
belöningar åt
vissa jord-
bruksarbetare
(Forts.)

så att det kan betala sitt folk på samma sätt som de göra. Och jag tror att man bör söka att behålla begåvningen kvar vid jordbruket. Herr Sköld påstod, att vi egentligen icke ansågo oss behöva intelligenserna vid jordbruket. Jag kan försäkra herr Sköld, att jag haft många tjänare, som varit ganska intelligenta och med vilka jag kunnat samarbeta mycket bra, men så ha de reflekterat över att det betalas så och så mycket inom industrierna och att det där finnes större möjlighet att få bra betalt, och så ha dessa dragits ifrån jordbruket till industrien, ehuru vi eljest kommit bra överens.

Det är väl ändå så saken ligger, och därför anser jag i likhet med herr Sjöblom, att vi böra gå fram på andra vägar i detta fall. De vägar varom nu är fråga leda i vart fall icke till målet, det vill jag fastslå, och därför kan det icke vara klokt att gå fram på dem. Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Slutligen föredrogos vart för sig:

bankoutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; och

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående framläggande för varje lagtima riksdag av en redogörelse för behandlingen under det förflutna året av till Kungl. Maj:t från riksdagen avlätna ännu ej slutbehandlade skrivelser.

Vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt blev av kammaren bifallet.

§ 17.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 21, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

§ 18.

Till bordläggning anmälades:

bankoutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om förläggning av statens lantbruksskolor till lämpliga kronoegendomar; och

nr 13, i anledning av väckt motion angående tillägg till 33 § i lagen om våghållningsbesvärets utgörande på landet;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande. nr 1, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beviljande av statsanslag till anordnande av läkarmottagningar i vissa kommuner å landsbygden; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande. nr 1, i anledning av herr Anderssons i Grimbo motion nr 261 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande av en befattningshavare med uppgift att övervaka kristidsinstitutionerna samt beivra av dem begärda övergrepp och oegentligheter.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jönsson</i> i Slätåker	under 6 dagar fr. o. m. den 25 febr.,			
» <i>Åkerlund</i>	» 2 » » »	» 25 »		
» <i>Jansson</i> i Edsbäcken	» 8 » » »	» 24 »		
» <i>Elsson</i>	» 10 » » »	» 24 »		
» <i>Olsson</i> i Broberg	» 3 » » »	» 24 »		
» <i>Hedin</i>	» 5 » » »	» 24 »		
» <i>Gustafsson</i> i Örebro	» 4 » » »	» 25 »		
» <i>Ödström</i>	» 4 » » »	» 25 »		
» <i>Danielsson</i>	» 4 » » »	» 24 »		
» <i>vice talmannen</i>	» 2 » » »	» 24 »	och	
» <i>Johanson</i> i Hallagården	» 3 » » »	» 24 »		

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.36 e. m.

In fidem
Per Cronvall